

GENIUS LOCI

LASZLOVSZKY 60

edited by
Dóra Mérai
and

Ágnes Drosztmér, Kyra Lyublyanovics,
Judith Rasson, Zsuzsanna Papp Reed,
András Vadas, Csilla Zatykó

ARCHAEOLINGUA

Genius loci **Laszlovszky 60**

edited by

Dóra Mérai

and

**Ágnes Drosztmér, Kyra Lyublyanovics,
Judith Rasson, Zsuzsanna Papp Reed,
András Vadas, Csilla Zatykó**

Budapest 2018

The publication of this volume was generously funded by

ISBN 978-615-5766-19-0

© by the Authors and Archaeolingua Foundation

2018

ARCHAEOLOGUA ALAPÍTVÁNY

H-1067 Budapest, Teréz krt. 13

www.archaeolingua.hu

Copy editing and language editing: the editors

Layout: Zsanett Kállai

Map: Viktor Lagutov, Zsuzsa Eszter Pető, Mária Vargha, István Gergő Farkas

Front cover design: Eszter Bence-Molnár

Table of contents

Tabula gratulatoria	v
Kiadói előszó	vi
Publisher's Preface	viii
Köszöntő	x
Salutation	xi

Boundaries, Frontier Zones / Határvonalak, határvidékek

ALEKS PLUSKOWSKI – ALEX BROWN – SEWERYN SZCZEPANSKI – ROWENA BANERJEA – DANIEL MAKOWIECKI What Does a Frontier Look Like? The Biocultural Dynamics of the Lower Vistula Borderland in the Middle Ages	2
STEPHEN POW The Mongol Empire's Northern Border: Re-evaluating the Surface Area of the Mongol Empire	8
IAN WOOD Two Roman Frontiers and Their Sub-Roman Afterlife	14

Crossing Borders / Határokon át

SZAKÁCS BÉLA ZSOLT Gyulafirátót, avagy a rendi építészeti hagyományok átjárhatósága	19
CRISTOPHER MIELKE A Queen's Crusading Connections: Yolanda of Courtenay, the Fifth Crusade, and the Military Orders	25
BÁRÁNY ATTILA Angol keresztes a magyar végeken: Robert de Champlayn	28
CRISTIAN GAȘPAR Trespassing Pigs, Sons of Whores, and Randy Dogs: Marginalia on a Medieval Document from Caransebeș/Karánsebes	32
VADAS ANDRÁS A kecskeméti marhahajtók megpróbáltatásai és egy végvár jóllakott őrsége	38
LÁSZLÓ KONTLER Borders and Crossings: A Jesuit Scientist in the Whirlwind of Enlightened Reform	41
PAUKOVICS GERGŐ Hajszja az örök fiatalságért. Dr. Voronoff és a dübörgő 20-as évek	45
PINKE ZSOLT – STEPHEN POW A Gangesz-deltából a globális porondra: történeti ökológiai szempontok a kolera kórokozó (<i>Vibrio cholerae</i>) elterjedési területének átalakulásához	50
MARCELL SEBŐK Tangible Cultural Heritage: The Early History of Blue Jeans	55

Inhabiting the Landscape / Élet a tájban

SÓFALVI ANDRÁS	
A Barcaság határai és 13. század eleji településképe a Német Lovagrend adományleveleiben	60
NIKOLINA ANTONIĆ	
The Hospitallers' Estate of Čičan and its Neighbors: Spatial Analysis Yields New Information	64
ÜNIGE BENCZE	
The Abbey of Meszes: New Insights on the Site Location	68
MÓGÁNÉ ARADI CSILLA – MOLNÁR ISTVÁN	
Kísérlet a bárdudvarnok-szentbenedeki premontrei prépostság környezeti rekonstrukciójára	72
BEATRIX ROMHÁNYI	
Monasteries along the Danube	77
PUSZTAI TAMÁS – P. FISCHL KLÁRA	
A dél-borsodi síkság bronzkori és középkori településstruktúrájának összehasonlítása	82
VIZI MÁRTA	
Komplex régészeti kutatás egy egykori dél-dunántúli mezőváros területén	89
BATIZI ZOLTÁN	
Fagyosasszony és Kammerhof	95
PÁLÓCZI HORVÁTH ANDRÁS	
A középkori Kenderes településszerkezete	99
SZŐCS PÉTER LEVENTE	
Adatok Nagybánya és vidéke középkori egyházi topográfiájához	103
ZATYKÓ CSILLA	
Eltűnt berzencei malmok	108
SZABÓ PÉTER	
Középkori cseh erdőgazdálkodás a choustníki uradalom erdőszámadásainak tükrében	113
ANDREA KISS	
Before and After the Great Heat and Drought of 1540: Multiannual Trends of Grape and Grain Harvest Dates in the Vienna Hospital Accounts	117
LÁSZLÓ BARTOSIEWICZ	
“Kleine Fische, gute Fische” – But Sturgeon is Great	121
LYUBLJANOVICS KYRA	
Vad háziállat, házi vadállat: Számi rénszarvastartás a középkori és kora újkori Norvégiában	126
JUDITH RASSON	
Mountains in the Lifeways and History of Northern Macedonia	138
JEREMY MIKECZ	
Crossing the Abyss: The Apurímac Canyon at the Time of the Spanish Invasion of Peru (1533)	142

Busy Places / Nyüzsgő terek

PETROVICS ISTVÁN	
Újabb adatok Pécs késő középkori történetéhez	147
URBÁN MÁTÉ	
Lokális búcsújáró helyek a késő középkori Nyugat-Dunántúlon	151
BALÁZS NAGY	
The Marketplace of Csütörtök – A Local Market in Fourteenth-Century Hungary	156
KATALIN SZENDE	
The Sopron Fish Market	159
GERHARD JARITZ	
The Craftsman's Voice and Words in Late Medieval Austrian Urban Space	165

TABLE OF CONTENTS

ANA MARIA GRUIA Healthcare in Cluj in the Sixteenth Century: Overlapping Professions	168
ANA MARINKOVIĆ John Capistran's Mantle and the Early Propaganda of Franciscan Observant Cults in Dubrovnik	171
SABINA MADGEARU Ceremonial Space in Front of Medieval Buda: An Illuminated Fifteenth-Century French Vision	175
VÉGH ANDRÁS Óbuda látképeken	177

Layers of the Past / A múlt rétegei

KODOLÁNYI JUDIT Templomok és temetők a visegrádi Sibrik-dombon	181
ROSTA SZABOLCS Egy új lehetőség kapujában – tatárjárás kori védművek a Kiskunságban	186
BOTÁR ISTVÁN Árpád-kori edényégető kemence Csíksomlyón	193
PETAR PARVANOV Fire and Stone: Placing Flints in Graves in Late Medieval Kaliakra	197
GYARMATI JÁNOS Kumpi Wasi. Textilműhely egy inka tartományi központban	201
ZSUZSANNA PAPP REED Post It: Notes from Thirteenth-Century St Albans	207
VALERY REES The Salt of Genius: Marsilio Ficino on Food, Spices, and Nutrition	213
ROSSINA KOSTOVA The Mother of God Monastery near Varna, Bulgaria: More about Missionary Monasteries in Bulgaria in the Ninth and Tenth Centuries	217
DANIEL ZIEMANN The Imperial Abbey of Corvey in the Ninth and Tenth Century: At the Crossroads of Power	221
VIRÁGOS GÁBOR Kartal vagy Cyko? Kísérlet egy középkori nemesi család történetének rekonstruálására	226
TÓTH BOGLÁRKA – BOTÁR ISTVÁN A sepsikilyéni unitárius templom tetőszerkezeteinek kormeghatározása	244
RÁCZ MIKLÓS Egy tiszazugi újkori négyosztatú ház – Dokumentálás és építéstörténet	248

Objects beneath Our Feet / Tárgyak a föld alól

LANGÓ PÉTER A Tiszakeszi-Szódadombon talált kora Árpád-kori kereszt	254
RÁCZ TIBOR – NAGY BALÁZS Tatárjárás kori kincslelet Jászkarajenőről	258
SZENDE LÁSZLÓ Lehetett-e hadijelvény a csajági kereszt?	267
NÓRA UJHELYI Thoughts about Medieval Book Fittings from the Castle of Visegrád	270
MÁRIA VARGHA – THOMAS KÜHTREIBER Treasures of the “Lower Ten Thousand”? Hoards of Iron Objects	273

TABLE OF CONTENTS

K. NÉMETH ANDRÁS „Sarlóját ez okért bőszy fegyverré köszörülte” Késő középkori kiegyenesített sarló Kospa falu helyéről	280
MAXIM MORDOVIN A Collection of Fifteenth- and Sixteenth-Century Cloth Seals from Szolnok	285
TÜNDE KOMORI Ottomans in Pest in the Light of “Luxury” Ceramics: Four Cups from Kígyó Street	289
WICKER ERIKA A 17. századi rácszentpéteri kincslelet	294

Marking the Place / Helyek és jelek

CSERNUS SÁNDOR Keresztes családtörténet és kőbe vésett emlékezet	300
LŐVEI PÁL A pilisszántói keresztes kő legendája	305
MÉRAI DÓRA Sügérek a Nyárádméntén: Sigér Mátyás síremléke leporolva	311
VESZPRÉMY LÁSZLÓ A bambergi lovas szobra és Szent István	316
TAKÁCS MIKLÓS A pétervárad-tekiai reneszánsz kőfaragvány	321
ANNELI RANDLA What and Whom Should We Remember? The Case of the Teutonic Order’s Church and Castle in Pöide, Livonia	325

Heritage Sites, Sacred Places / Örökségi helyszínek, szent helyek

ALEKSANDAR PANTIĆ The Ambiguity of Heritage Interpretation: A Late Roman Tomb in Brestovik, Serbia	330
GYÖRGY ENDRE SZÓNYI Rocamadour: Monastic Center, Pilgrimage Place, Art Historical Interest, World Heritage Site	335
KATEŘINA HORNÍČKOVÁ A Penitent Judas Iscariot: An Exemplum of Christian Morals on the Eve of Hussitism?	339
JAMES PLUMTREE Buddha, Lenin, and the Prophet Muhammad Approaching the Landscape and Cultural Heritage of Issyk-Ata	343
ROBERT SHARP The Thames Estuary: The Cultural Heritage and Memory of the Thames Estuary at Southend-on-Sea	349
ESZTER SPÁT Constructing Religio-Ritual Heritage: The New Shrine of Shekhsê Batê in Khetar, Northern Iraq	353
ZSUZSANNA RENNER Delhi, Old and New: Changing Cityscapes and the Cultural Heritage of India’s Capital City	357
FELD ISTVÁN Pseudovár vagy történeti rekonstrukció?	364
ILON GÁBOR A velemi régészeti témaparkról	371
WOLLÁK KATALIN Örökség alapú fejlesztés Kölkeden	374

TABLE OF CONTENTS

Places of Memory / Az emlékezet helyei

JÁNOS BAK	
Nádor 20 Capriccio	380
SZENTPÉTERI JÓZSEF	
Pilistól Tételig. Elektronikus levélféle a 60 esztendőös Laszlovszky Józsefnek	382
RICHARD HODGES	
Scarlino in the 1980s, Forty Years On	386
KLANICZAY GÁBOR	
Egy hozzászólás Kremsben	390

Kartal vagy Cyko?

Kísérlet egy középkori nemesi család történetének rekonstruálására

VIRÁGOS GÁBOR*

Rónaszegi Miklós neve jól cseng a történelmi ifjúsági regények ismerőinek, kedvelőinek körében. Amikor a Pomázi Cyko család történetével kezdtem foglalkozni, meglepődve tapasztaltam, hogy a forrásokból kihámozott kép erősen emlékeztet valamire, amit még sok évvel ezelőtt olvastam. Először csak a déj vu játékára gondoltam, végül azonban be kellett látnom, hogy bár tulajdonképpen semmi nem egyezett, az egész összhatása mégis emlékezetembe idézte (némi töprengés után) Rónaszegi Miklós négy részből álló regénysorozatát, a Kartal „quadrológiát”.¹ Kartal egy elszegényedett, paraszti sorba süllyedt, Uzafia Péter nevű nemes egyetlen fia. Péter Uza legkisebb fia volt, aki ráadásul más anyától is született mint testvérei, s apja az ő örökrészét eladta a Nyulak szigeti apácáknak. Az eredeti okmányt megszerzendő Péter betör az apátság levéltárába, ahol azonban testvérei (máshol már csak a barátai²) fosztogatni kezdenek, amit később persze Péterre fognak. A bajvívásra ítélt Pétert egy a birtokaira éhes szomszédja, a Káta nembeli Gyula csellel életveszélyesen megsebesíti, ám végül mégis túléli, feleségül veszi egy rabszolga lányát és földet kér művelésre Pakai Csomától robotért és úrbérért. Péter fia, Kartal, aki a keresztségben a János nevet kapta, egy, a Sióhoz közeli faluban született, s megközelítőleg azonos korú az ifjú, épp csak Magyarországra érkező Károly Róbert királlyal, akit kalandos módon az ország trónjára segít. Cserébe apja volt birtokait, köztük Szandavárat, kéri és kapja vissza. Ezek közt is kiemelve szerepel Pomáz.³ Ráadásul megkapja még Csókakő várát is, s ez lesz aztán a rezidenciája. Végül feleségül veszi Bankó Virágot, akitől aztán Borsa (vagy keresztény nevén Bálint) nevű fia születik.

Az írói fantázia itt-ott előforduló túlkapása, néhány szerencsétlen ismétlés, valamint pár történelmi tévedés mellett a mű valós történelmi háttérének ábrázolása, valamint a Cyko családra vonatkozó mondanivaló mellbevágóan találó.

Rónaszegi Miklós vagy nagyon nagy beleérzéssel rátapintott a család kezdeteinek lényeges momentumaira a vélhetően alig pár olvasott forrás alapján, vagy a véletlen úgy hozta, hogy a kitalált családfa történetesen „visszavetíthető” a valóságosra is. Péternek ugyan nem, testvérének azonban volt két fia is. Ezek között ugyan nem volt János nevű, az egyik fiú utódját viszont valóban így hívták; sőt, a családban ez lett a leggyakoribb név. A királlyal ez a János is tarthatott fenn személyes kapcsolatot, közelebbi ismeretségbe az uralkodóval azonban inkább a testvére kerülhetett. A legfőbb közös vonás pedig, úgy a műben, mint az életben, maga a közvetlen kapocs egy Cyko és az Anjou király közt, mely a fiaikra is vonatkozott. Maga a Bálint név csak jóval később bukkan fel a családban, ha viselője egyáltalán oda tartozott. Ennyi előzetes után talán érdekes megismerkedni az irodalomban már megörökített család valódi történetével is.⁴

A Pomázi Cyko család története

A középkori Cyko család történetével először egy ásatási dokumentáció, a pomázi Klissza dombi lelőhely anyagának feldolgozásakor találkoztam.⁵ Pontosabban, a történet nemlétével kellett szembesülnöm. Mivel a Pomázon feltárt építmény minden valószínűség szerint a nevezett familia tulajdonában volt, a lelőhely értelmezéséhez elkerülhetetlen volt egy lehetőleg részletes családtörténet összeállítása. Ehhez nem csak az okleveles anyag, illetve a krónikák idevonatkozó említései, hanem a lelőhely és a régészeti feltárás leletanyaga is forrásul szolgáltak: a két forráscsoport mintegy kiegészítette, illetve megerősítette egymást.

Két alapvető segítség (kiindulópont) állt rendelkezésemre a kutatás kezdetekor. Az egyik, a tudományos alap, a Karácsonyinál szereplő adatok a nemzetségről,⁶ valamint egy Engel Pál által

összeállított családfa volt.⁷ A másik, „féltudományos” segítséget, a Sashegyi Sándor által gyűjtött, a családra vonatkozó adathalmaz jelentette.⁸ Ezekre alapozva indult meg a kutatás az elérhető okleveles anyag, illetve birtoktörténeti szempontból releváns térképek összeszedésére. Biztos, hogy a teljességre törekvés ellenére kimaradt néhány forrás a gyűjtésből, különösen a 15. század végi – 16. század eleji időszakra vonatkozóan, ezek későbbi felbukkanása azonban várhatóan nem okoz majd óriási meglepetéseket az általánosan megfigyelt tendenciákban.

A Cykók története talán nem véletlenül kapcsolódik össze Pomáz falu középkori történetével. Ez a család volt bizonyíthatóan a falu legfontosabb birtokosa legkésőbb a 13. század végétől a 16. század elejéig. Pomáz nevű település először a dömösi apátság alapítólevelében tűnik fel 1138-ban: az apátság sok más közt megkapja Pomázt is kilenc szőlővel és hat szőlőművessel.⁹ Ezután csak 1236-ban szerepel a falu neve, de ekkor is csak mint előnév: Pomoz-i István királyi emberként vesz részt a Pomázhoz közeli Jeneu (Jenő) határjárásában.¹⁰ A településre vonatkozó említések a 13. század második felétől sokszorozódnak meg, ráadásul ezek szinte kivétel nélkül mind a Nyulak szigeti apácák itteni birtokszerző tevékenységéről tudósítanak.¹¹ Szisztematikus vásárlással, cserével, vagy adományok kérésével az apácák megpróbálták a közeli vidéken a lehető legtöbb területet megszerezni. Az apácáknak ez a törekvése természetesen vezetett a Cykókkal való összeütközéshez, mivel a terjeszkedés alapjaiban érintette a Kartal-Kurszán nemzetség itteni ősi birtokait, illetve helyi birtokszerző politikáját. Pomáz neve végül az 1300-as évek elejétől lesz rendszeres szereplője az okleveleknek, de pár esettől eltekintve ez már mindig a Cykókkal kapcsolatban történik.¹²

A falu birtokosait tekintve, és a legkevésbé fontos adatokkal kezdve, előrevetíthető, hogy a falu földjének egy része mindig is kis birtoktagokban, általában kisbirtokosok kezében volt. János és Miklós, János fiai, 1278-ban adják el itteni földjüket.¹³ A pilisi konvent egy örökül kapott birtokot ad el Peturke comesnek ugyanebben az évben.¹⁴ Ennek a Peturkének a fia, Mihály, szintén előfordul a forrásokban, méghozzá 1323-ban, egy a Lylyum (Liliom) nevű hölgy által Becsei Imrének eladott szőlő fekvésének

meghatározásakor.¹⁵ Tybur fia Péter comes, nyolc további emberrel egyetemben, 1279-ben adja el itteni javait, köztük 164 *jugera* földet és pár szőlőt.¹⁶ A Pomázon élő Eg fia György 1293-ban szintén eladja itteni szőlőjét.¹⁷ Az Osl nemzetség néhány tagja 1300-ban egy birtokot ad Pomáz mellett Dersnek.¹⁸ Ez a hely később Dersülése (*sessio*) néven vált ismertté és Becsei Imre a sógorával, Pomázi Mihállyal közösen a szigeti apácáknak adományozta több más pomázi birtokukkal egyetemben.¹⁹

Ezen birtokosok mellett volt néhány család, akik meghatározóbb szerepet játszottak a falu életében. Ők alighanem nagyobb birtokokkal rendelkeztek Pomázon és gyakran kerültek konfliktusba a Cykókkal, meg persze egymással is. A Pomázi és a Becsei család ugyan két külön nemzetséghez tartozott, házasság révén azonban szoros kapcsolatba kerültek egymással. A Káloziak kevésbé jelentős famíliája²⁰ szintén csak nőágon kapcsolódott a Pomázi családhoz. Ideszámítva a Becsei utód Töttös László házasságát Cyko Orsollyával, elmondható, hogy a falu földjeit lényegében birtokló négy család szinte körbeházasodott. (Csak a Cykók és a Káloziak közt nem ismerünk ilyen kapcsolatot.) A négy család közti viszonyt sokkal inkább jellemzi azonban a folytonos pereskedés, mely szintén „körkörösén” zajlott.²¹ Ismeretek adatok a Becseiek és Pomáziak közös fellépésére a Cykók ellen,²² a Cykók és a Pomáziak együttes szereplésére a Káloziakkal szemben,²³ valamint a Káloziak Pomáziakkal közös jogvitájára a Becseiek ellenében.²⁴

A Cykók szempontjából inkább csak a Becsei és Pomázi családok voltak jelentősek. Míg a Cykók ősei már dokumentáltan birtokosok a faluban a 13. század közepe óta, a Pomázi család csak a 14. században jelenik meg a forrásokban itteni birtokosként.²⁵ Pomázi Mihály felesége pedig épp Becsei Csata lánya, vagyis Becsei Imre testvére volt.²⁶ Ennek a párnak egy fia ismert, Benedek,²⁷ aki feleségül vette Sydowi Bekts Margit nevű lányát.²⁸ Noha Benedek sokáig szerepel az oklevelekben (1335 és 1371/72 közt), nem született fiú utódja, csak két lánya, Klára és Dorottya.²⁹ Az idősebb lány, Klára férje Kozár István fia, Gyula lett.³⁰ Klárát utoljára 1389-ben említik.³¹ Dorottya kétszer házasodott: első férje a sógora testvére, Kozári Uguch volt, de 1401-ben már Negyveni János *litteratus* felesége.³²

A családi kapcsolatok alapján a Pomázi család tehát nem számított túlzottan előkelőnek. Nem így a falu másik főbb birtokosa, a Becsei család. A Becseiek forrásokból ismerhető története Becsei Csátával indul, akinek a fia, Imre, három fiút nemzett: Töttöst (Theutheus), Vesszóst (Wesseus) és Tamást (Thomát).³³ A család minden felnőtt tagja jelentős tisztségeket töltött be a királyi udvarban.³⁴ Töttös pozíciója II. Cykó helyzetéhez mérhető: lévai, óbudai és visegrádi várnagy, Bars és Pilis megyék ispánja, ajtónállómester, valamint a királyné tárnokmestere.³⁵ Ő volt a Bátmonostori Töttös család őse. Két fia volt, László és Miklós,³⁶ akárcsak Vesszósnek (Durazói Károly állítólagos lefejezőjének), akinek fiait Jánosnak és Tamásnak hívták.³⁷ Töttös fia László fia László³⁸ volt Cykó Orsolya férje, aki az 1415-ös boszniai hadjáratban vesztette életét. Az ő László nevű fiúk is jelentős hivatalokat viselt még a királyi udvarban.³⁹

A Cyko család eredete és korai története meglehetősen bizonytalan, kétségtelen tény azonban, hogy az ősi Kartal-Kurszán nemzetséghez tartoztak.⁴⁰ Az első név szerint is ismert ősük Uza, aki, a dátumokból ítélve, talán már II. András alatt is lovag lehetett.⁴¹ Először 1247-ben említi egy oklevél, midőn ellentmond az esztergomi káptalan beiktatásának bizonyos jenői és thekai (Pest m.) birtokokba.⁴² Uzának lehetett több fia is, de csak kettőt ismerünk közelebbről, Pétert és Ferencet.⁴³ Ezek a fiúk gyakran kerültek összeütközésbe a törvénnyel és a hatalommal, amiben nagy szerepe lehetett a szigeti apácák itteni „agresszív” birtokszerző politikájának. Végül István ifjabb király *malefactor*nak nevezi őket⁴⁴ és Péter, az idősebb testvér, alighanem ugyanezen István immáron királyi nyomására, rendelkezik úgy 1271-ben, hogy halála esetén minden birtokát (Jeneu, Sag, Zecheu, Kortul, Bodun és Keueozoua) a Nyulak szigeti apácákra hagyja, ám azzal a kikötéssel, hogy öccse visszavásárolhassa a családban eddig öröklődött birtokokat.⁴⁵ Pétert végül a szigeti apácákat képviselő Káta nembeli Gyula öli meg egy perdöntő bajvívás során valamikor 1277 körül. A birtokok az apácákra szállnak, ám a kikötött feltétel sok gondot okozhatott, mert végül egy racionális elgondoláson alapuló megegyezés születik az összes érdekelt fél részvételével. A nemzetség tagjai és az apácák 1279-ben egyez-

ségre lépnek. Eszerint a nemzetség visszakapja minden elvesztett birtokának egynegyedét (a birtokokat Péter a testvérével, Ferencel és Kabas Tamás nevű unokatestvérével együtt birtokolta annak idején), cserébe az apácák megkapják tőlük a számukra legfontosabbnak tűnő Jenew (Jenő) birtok nemzetségi kézen maradt részeit (melyet még Péter és rokonai cserélték el Jaak *comesszel* Budunért), s így az teljes egészében az ő birtokukba kerül. A párbaj győzteseként törvénytörően egyharmad birtokrészhez jutó Káta Gyula részét pedig már korábban pénzért kiváltották az apácák. Uza már említett fiain, Péteren és az ekkor már szintén halott Ferencen, valamint ez utóbbi fiain (Simonon és Bertalanon) kívül az oklevél említi még a nemzetség néhány más tagját is: Simont a fiaival, Bertalannal és egy másik Uzával, Kabas Tamást a fiával, Tamással, valamint Chuda és Jaak *comeseket*.⁴⁶ Pomáz *terra* egy külön oklevél tárgyát képezte, melyben IV. László király megerősíti az apácák tulajdonjogát, mint Uza fia Pétertől örökölt birtokukat. Ez a forrás említi azt is, hogy Pomázt Uza kapta *donatio*ként IV. Béla királytól.⁴⁷ Uza már említett másik fiának, Ferencnek, két fia volt: Simon⁴⁸, akiről lényegében semmit nem tudunk, valamint a másik, aki 1276-ben még csak Bertalanként szerepel⁴⁹, 1300-ban azonban, amikor pereskedni kezd (vagy inkább csak folytatja) az apácákkal a családi birtokokért, már *magister Chyko alio nomine Bartholomeus* néven említik.⁵⁰ Ez a Cyko név első megjelenése a családban. Az ő leszármazottai viselik aztán a Pomázi Cyko nevet családnévként.

A családnevek kérdése különös probléma mind a forrásokban, mind a történetírás számára. Mivel még nem alakult ki egyértelmű írásbeli karakterkészlet a magyar hangzók rögzítésére, a „Cyko” név is számos variációban fordul elő az oklevelekben. A kétségtelenül az itt tárgyalt Cyko család tagjainak nevein kívül sok más összefüggésben is előkerül a Cyko név, s ezen esetek egy részében nem tudni mit, avagy kit jelöl az elnevezés.

A legalapvetőbb kérdés talán a név eredete. Noha a „Cyko” szó alaktanilag igen hasonlít a mai csikó szóra, semmi nem utal ezek tartalmabeli egyezésére is. A Cyko szó a korabeli forrásokban jelölte mind személyek, mind helyiségek neveit. Ezek (legalább részleges) összeszedése talán se-

gíthet közelebb kerülni a kérdés megoldásához, és kiderülhet az is, hogy mely Cykóknak van egyáltalán rokonsági kapcsolata a Kurszán nembeli Cykókkal.

Helynévként a legkorábbi említésben egy *villa Chycou* szerepel 1230-ban.⁵¹ A *Nyweg* völgyében elhelyezkedő *Chychow* helyiséget valamikor 1244 és 1262 közt kapja a veszprémi egyház.⁵² *Horozt* (Haraszt) falu határjárásakor említik *Chychow* falut és az ugyanilyen nevű vizet 1268-ban.⁵³ *Possessio Chycho* az erdélyi Szolnok megyében először 1283-ban fordul elő oklevélben, majd később gyakran szerepel a forrásokban.⁵⁴ A további helyiségek sorában említendő a minden valószínűség szerint Tolna megyei Cyko,⁵⁵ a *terra Chichou* és a *Chyhouthoka* nevű patak Zemplén megyében,⁵⁶ valamint *Chycho* (szintén szerepel *Alsouchychow* néven is) mint a komáromi vár tartozéka.⁵⁷ Modern átíratban ismert még Czikóháza falu Gömör megyében⁵⁸ és Czikófalva Szatmárban.⁵⁹ Mivel mindezen adatok a 14-16. századból származnak, megállapítható, hogy a későközépkori Magyarországon (de már a 13. században is) a Cyko név földrajzi névként mind időbeli mind földrajzi értelemben (Erdélytől a Dunántúlig) széles körben elterjedt volt.

A Cyko szó személynévként csak 1294-ben jelenik meg először.⁶⁰ A pomázi Cyko családban személynévként először 1300-ból maradt fenn biztos adat.⁶¹ Sokkal problematikusabb azonban meghatározni *Petrus de Cycho* és *Petrus dictus Cyko* személyazonosságát. Az előbbi 1280-ban, mint királyi embert említik egy falu határjárása kapcsán, aki a budai társaskáptalannal közösen végzi a feladatot.⁶² A másik Péter bizonyos Temes és Krassó megyei ügyekben volt *relator* 1323-ban.⁶³ Igazából még a két személy azonossága sem zárható ki teljesen, ráadásul mindkettő azonos korban és területeken tevékenykedik a pomázi Cyko családba tartozó első Cykókkal. Talán a *relator* Péter megfeleltetése a pomázi II. Cykónak (a tárnokmesternek) a legvalószínűbb.⁶⁴ Ez esetben persze az 1280-ban említett Péter nem lehet azonos ezzel a másik Péterrel, hiszen II. Cyko 1359-ben halt meg.

A Cyko név előfordul további nemeseknél és nem nemeseknél is. *Cikw* (máshol *Cykou*, *Joseph* fia) Batizi Miklós *serviense* volt 1329 és 1342 közt.⁶⁵ *Chyko* Pál 1409-ben a pécsi káptalan egyik jobbágya volt.⁶⁶ *Czyko* Miklós Nyarasapathi

György Cegléd mellett lakó jobbágya 1469-ben,⁶⁷ míg *Chyco* Bálint (*dictus Chykow*-ként is) a Selyzi családe 1400-ban.⁶⁸ Talán ennek a Bálintnak volt az egyik fia *Michael Chycho* (a másik fiú neve *Antonio* volt), aki annak a Bátmonostori Töttös Lászlónak volt a jobbágya, aki a tárnokmester II. Cyko Orsolya nevű unokájának volt a férje.⁶⁹ Számos oklevél említi egy bizonyos *Chykonem filium Bramini* személyét, aki szintén ennek a Töttös Lászlónak volt jobbágya.⁷⁰ További Cykó nevű személyek jobban köthetők helyhez is. *Hudus* (Hodos)-i *Cykou* Bihar megyében élt 1323-ban.⁷¹ Miklós Mihály *dicti Chycho* a győri káptalanban volt éneklőkanonok 1419-ben.⁷² *Chykou de Phyrich* (vagy *Cykou de Perich*) délnyugat-magyarországi nemesember volt 1341-42 körül.⁷³ *Cichou* (máshol *Cicow*) Gergely bizonyos Baranya megyei jogi ügyletekben szerepelt 1350 körül.⁷⁴ *Cykov* volt a neve *Chepan* fiának 1324-ben.⁷⁵ Katalin és Klára asszonyok *Chycho*-i János lányai voltak. 1412-ben a szekszárdi káptalan előtt szerepelnek valami jogi ügy miatt.⁷⁶ Ennek a családnak a neve egyébként talán a Tolna megyei Cikó falu nevéből eredhet, mely Szekszárd közelében található. Czikóháza-i Mátyás 1412-ből ugyanakkor az ellenkező folyamatra mutat példát.⁷⁷ A falu neve az alapító személy nevéből eredhet. Ez a Gömör megyei falu fennmaradt az évszázadokon át és a Czikóházi család különösen a 17-18. században volt aktív.⁷⁸ Számos további Cyko ismert még az írott forrásokból, különösen a későbbi századokból.⁷⁹

A felsorolt adatokból nyilvánvaló, hogy a Cyko/Csikó név az Árpád-kor óta viszonylag „népszerű” személynév volt, mind a nemesek, mind a nem nemesek körében. Ráadásul előfordult női névként is.⁸⁰ Falvak kapták e nevet a személynév alapján, de családok neve is alapult falvak nevében. Érdekes továbbá, hogy a földrajzi és a személynevek elterjedése nem azonos területeket fed le, de mindkettő általánosan elterjedt. Minden bizonnyal a különféle korokban és különböző tájakon felbukkanó Cyko név változatai nem magyarázhatók egyetlen üdvözítő megoldással. Sok esetben akár valóban „csikó” jelentése is lehetett. Sajnos azonban még azt sem tudjuk megállapítani, hogy hogyan ejtették a nevet: Csikó, Csicsó, vagy Cikó? Számos elképzelés született a kérdés megoldására. Kázmér Miklós például egy meglehetősen önkényes szelekciót alkalmazott: különválasztva gyűjtötte és magyarázta a „Cikó” és a

„Csikó” szavak archaikus betűzésű megfelelőit. Nyelvészetileg ez talán így lenne helyes, a Pomázi Cykók esetében előforduló alakok azonban egyértelműen mutatják, hogy ugyanaz a név minden elképzelhető írott alakban megjelent. Az önkényes kettéválasztásnak lett aztán köszönhető, hogy az ugyanarra a személyre vonatkozó dokumentumok két helyre lettek besorolva és a névmagyarázat az illető nevének kétféle eredetűként is meghatározta. Kázmér véleménye szerint a Ciko, Cyko, Cziko, Czyko alakok a régi egyházi „Cirják”, „Cirjék” keresztnévből a „-kó” hypocoristicus végződés hozzáadásával keletkeztek. A többi névalak, tehát a Chyko, Chiko, Chico, Csicso, ugyanakkor a régi világi „Csik” keresztnévből az „-ó” hypocoristicus vég hozzáadásával alakult ki.⁸¹ Kiss Lajos a Pomáz határában álló Csikóvár hegy nevét szintén a „Csik” vagy „Cik” személynévből eredezteti, és ő is megkülönböztet ettől egy másik helyet, nevezetesen a Tolna megyei Cikó falu nevét, melyet viszont a bizonytalan eredetű Cyko személynévből vezet le.⁸² Talán mindegyik magyarázat a név eredetére helyes, de kétségtelenül nem minden egyes Cyko névalakra vonatkozóan, és többnyire éppen nem a magyarázatoknál felsorolt esetekben. A pomázi Csikóvár például nagy valószínűséggel a helyben birtokos Cyko család nevének és a rajta talán egykor álló őskori földvár emlékének (esetleg csak a hegy, mint erősség) kombinációjából kapta a nevét a későbbi századokban (vagyis az újkorban).⁸³ A Pomázi Cyko család esetében azonban, szemben az említett és más kutatók elméleteivel, számomra Pór Antal magyarázata még mindig elfogadhatóbbnak tűnik. Eszerint a Cyko név nem más, mint a *Franciscus* egy becéző, rövid alakja.⁸⁴ A Pomázi Cykóknál az első ilyen személynév megjelenésére épp egy Ferenc fiánál került sor (még hozzá *alio nomine* változatban), s még az ő unokája is vegyesen szerepelt a forrásokban Ferenc és Cyko néven.

Visszatérve Cyko/Bertalan 1300-as perlekedésére az apácákkal, a Cyko nevet először említő oklevélből kiderül a per végeredménye is. Cyko tulajdonképpen nyer, mivel újraértékelik a korábban hozott egyezséget: Jenő teljes birtoklásáért cserébe az apácák visszaadnak minden Uza fia Pétertől öröklött nemzetségi birtokot, köztük név szerint is kiemelve *Zechewt* és *Kortolt*, azaz Szecsőt és Kartalt. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy Cyko

itt már nem a nemzetség többi tagjával közösen lép fel, hanem egyedül. Személye egyébként alig ismert. A fennmaradt alig néhány említés dátuma alapján feltételezhető, hogy már IV. László alatt aktív résztvevő a család peres ügyeiben, még ha meglehetősen fiatalon is, s valószínűleg az 1310-es évek vége körül hal meg, még mielőtt fiai megjelennének a politika színpadán. A korszak, melyben I. Cyko aktív volt, pont egybeesik az Árpád-ház kihalásával, az azt követő interregnummal, majd a trón körüli harcokkal, sőt még a konszolidációval (vagy legalábbis annak megkezdésével) is. A család későbbi történetének tükrében (a következő két generáció a társadalmi ranglétra legfelső fokára is feljut) megengedhető a feltételezés, miszerint I. Cykó a kezdetektől fogva pálfordulás nélkül kitarzott Károly Róbert mellett. Ez a hűség vezethetett a királyi családdal kialakult személyes kapcsolatokhoz, mely később a család társadalmi felemelkedésének alapja lett.

I. Cykónak két fia volt, I. János és II. Cyko (de bizonytalan, hogy melyikük volt az idősebb).⁸⁵ Jánost csak mint *relator*t ismerjük 1332-ből,⁸⁶ de nincs kizárva, hogy lehetett valami kisebb tisztsége is. 1346-ban még biztosan élt, ekkor ugyanis hadba vonult a királlyal.⁸⁷ Két fiút nemzett, I. Lászlót⁸⁸ és I. Miklóst.⁸⁹ Ők Nagy Lajos uralkodása alatt éltek, személyükről azonban közelebbit nem tudunk, hacsak azt nem, hogy általában a család másik ágával (II. Cykóval és leszármazottaival) együtt lépnek fel a különféle peres ügyekben.⁹⁰ Ez világosan mutatja, hogy a kiszélesedő család tagjai még mindig közösen birtokolják a javakat. A legfőbb ilyen közös esemény az a birtokcsere, amikor az apácák pomázi birtokaiért cserébe más falvakat adnak. Ez az 1353-as csere egyébként nagyjából egybeeshetett a falubeli Cyko rezidencia teljes kiépülésével. A központi lakóhelyet pedig minden bizonnyal a lehetőleg minél teljesebb mértékben birtokolt településen szerették volna tudni. I. János fiai közül csak Lászlónak volt egy fia, II. János⁹¹, akinek azonban a feleségét is ismerjük. Sóvári Soós Erzsébet annak a Soós családnak a leszármazottja, melynek tagjai általában főúri familiárisként ispáni és várnagyi tisztségeket viseltek, s akik rendelkeztek várbirtokkal is. Ez a házasság segít képet alkotni a Cykók ezen ágának társadalmi helyzetéről: előkelő, feltörekvő família, melynek sorsa sokban hasonlít a Cykók másik „ágához”, II. Cyko vonalához. Erzsé-

bet Nagymihályi László fia Miklós özvegyeként lép házasságra Cyko Jánossal, aki szintén korábban halt meg feleségénél, 1399 után.⁹² Erzsébet 1428-ban már az ő özvegyeként szerepelt.⁹³ Gyermeük, úgy tűnik, nem született.

A család csak a másik ágon folytatódott. Cyko/Bertalan másik fia, II. Cyko, kétségtelenül a család legsikeresebb tagja volt. Legkésőbb 1332-ben, bátyjával egyidőben lép a színre, mint az *aula regis* tagja.⁹⁴ Első hivatalát 1336-ban kapja, amikor fejrőkői várnagy lesz.⁹⁵ Ezután sorban kapja a kinevezéseket a mind magasabb és magasabb posztokra: körösszegi, majd tapolcsányi várnagy, Torna, majd Borsod megye ispánja, végül tárnokmester, sőt egy rövid ideig még királynéi tárnokmester is.⁹⁶ Hivatalviselési ideje a királyi tárnokmesterségnél a legbizonytalanabb. Bár II. Cyko kétszer is szerepel 1353 előtt, mint *magister tavernicorum* (1351. december 9. és 1352. november 26.),⁹⁷ ezek az oklevelek azonban csak későbbi hamisítványok, mivel a tisztséget 1352. december 28-ig Paksi Olivér töltötte be. Az első biztos adat Cyko hivatalviselésére 1353. április 24-ről datált.⁹⁸ Az utolsó említése 1359. május 12.,⁹⁹ de valószínűleg júliusban még bírta e tisztelet is, hisz borsodi ispánként még szerepel.¹⁰⁰ 1359. augusztus 15-én már betöltetlen a tárnokmesteri tisztség.¹⁰¹ Ez egyben segít meghatározni II. Cyko halálának időpontját is: 1359. július 9. és augusztus 15. közt hunyt el, valószínűleg már nem túl fiatalon (50-60 éves lehetett). Legtöbbször az oklevelek végén felsorolt bárók közt említik,¹⁰² de gyakran fordul elő királyi megbízottként is.¹⁰³ Tisztségeivel járó saját oklevélkiadásaira viszont csak kevés adat maradt fenn. Tulajdonképpen csak egyetlen általa kiadott oklevél ismert, mely 1355-ben kelt Budán egy a garamszentbenedeki apátság és Csütörtökhely polgárai közti peres ügy kapcsán.¹⁰⁴ Egy másik ítélete csak egy 1405-ös átiratban maradt meg kivonatolva, melyben 1353-ban *Sydofelde* birtokjogát a vasvári polgároknak juttatja a káptalan ellenében.¹⁰⁵ További utalások működésére a leleszi konvent személyének címzett jelentése 1358-ból (bizonyos szatmári polgárok beidézéséről),¹⁰⁶ valamint helyettesei tevékenysége az általa viselt tisztségekben.¹⁰⁷

II. Cyko korának jelentős alakja lehetett. Nemcsak az oklevelés anyagból ismerjük, de króniká-

ban is szerepel. Nagy Lajos magyar király Nápolyi Johanna ellen folytatott hadjáratai során kerül említésre, amikor 1348-ban a csapatok sikeresen elérik Nápolyt,¹⁰⁸ s András herceg négyéves fiát, a kis Martell Károlyt Budára akarták küldeni.¹⁰⁹ A gyermek marsallja, Amelius De-Beaux, már 1348. január 18-án átadja őt a király lovagjának, Pomázi Cykónak. A gyermekkel és a legmagasabb rangú foglyokkal egyetemben Cyko, Rátóti Olivér, valamint Lindvai Miklós megindulnak Magyarország felé. Bár egyes források szerint a kis Károly megérkezett Budára, valószínűbb, hogy 1348. június 19-én még útközben meghalt valami betegségben, s Székesfehérváron temették el.¹¹⁰

II. Cykónak ráadásul nem ez az egyetlen dokumentált szerepe a nemzetközi történelemben. Nagy Lajos még ugyanezen év augusztus 5-én 8 évre békét kötött Velencével. Velence Lamberti Miklóst delegálta Budára, hogy a királyt 20 arisztokratával közösen megeskesse a béke betartására. Az esküvésre 1348. szeptember 8-án került sor. Pomázi Cziko borsodi *comes* (alighanem frissen iktatva e tisztségbe) szerepel a 20 arisztokrata listáján olyan személyek közt, mint a Lackfiak, Szécsényi Tamás, Garai Pál, Tót (Kont) Miklós, Kanisai István, Rátót Olivér, illetve Sóvári Soós László.¹¹¹

További adat lehet a király személyéhez fűződő közeli kapcsolatára I. Lajos 1351-es levele Avignonba Kelemen pápához, melyben búcsúengedélyt kér két budai egyháza mellett a pomázi Szent Miklós templom számára is.¹¹² Mivel a 14. századi Pomázon régészetileg eddig nem sikerült egyértelműen másik templom létét bizonyítani, a Szent Miklós templom valószínűleg azonos a Cyko család kúriája mellett állt gótikus plébániatemplommal, melynek temetőfalát két fal kötötte össze a lakhellyel. Feltételezhető tehát, hogy a Cykók egyfajta kegyuraságot gyakoroltak a plébániatemplom felett. Ez esetben viszont feltűnő, hogy a király olyan templom számára kér jogot a pápától, mely nem az ő fennhatósága alatt volt, s amit alighanem Cyko személyes kérésére tehetett meg. Cyko a király bizalmát és megbecsülését élvezve, általános elismeréstől övezve hunyt el élete csúcán, és ez a helyzet gyermekei számára is biztosította a magas társadalmi pozíciót.¹¹³ Halála okát az 1359-1360-as pestisjárványban kereshetjük. Ez okozhatta I. Lajos udvarában a tisztségviselő személyében 1360-ban hirtelen bekövetke-

zett váltást is. A királyi és királynéi tárnokmestereken kívül az országbíró, az erdélyi vajda, a pohárnok-, a lovász- és az asztalnokmester is elhalálozott, s a tisztségeket új személyek kapták meg. Amennyiben ezek a tisztviselők épp Budán vagy Visegrádon tartózkodtak, ami elég valószínű, akkor kapcsolat lehet a halálozások és a velencei követ levele szerint akkor és ott a leghevesebben dühöngő pestis járvány közt.¹¹⁴

II. Cykónak három gyermeke ismert. A legidősebb egy leány, akinek sajnos még a nevét sem tudni. Azt viszont igen, hogy apja azért kér halasztást 1346-ban egy perben, mert amellet, hogy testvérével, Jánossal, hadba vonul a király oldalán, még lánya férjhez adásával is el van foglalva.¹¹⁵ A férj személyét azonban nincs szerencsénk tudni ezen oklevélből.¹¹⁶ A fiúk csak jóval később kerülnek a forrásokba, így alighanem öccsei lehetek a kiházásított hölgynek. II. Ferenc, aki szintén szerepel még Cykóként is (e néven a harmadikként) csak 1368-ban,¹¹⁷ míg öccse, I. István csak 1379-ben lép a színre.¹¹⁸ Ferenc valószínűleg kétszer nősült, s mindkét asszonyától születtek gyermekei. Első felesége személye nem, a második viszont jól ismert, hála annak, hogy túlélte urát. Ostffy Katalin 1402-ben jelenik meg, mint II. Ferenc (aki valamikor 1396¹¹⁹ és 1399¹²⁰ közt hunyhatott el) özvegye,¹²¹ és szerepel egészen 1408-ig.¹²² További két lánytestvérével egyetemben az Osl nembeli Miklós lánya volt, unokája annak a Domokosnak, aki Károly Róbert alatt macsói bán volt. Ez a rokonság valamivel még előkelőbbnek is számított a Sóvári Soósoknál. Igaz, a fiú is a tárnokmester Cyko közvetlen ága, nem csak az unokaöccséről volt szó. Miután az Osl nemben a nevezett Miklós megosztozik a birtokokon a másik ágat képviselő Jánossal, Katalin jelentős javakat örököl Sopron és Vas megyében.¹²³ II. Ferenc utódai így juthattak Sopron és Vas megyei birtokokhoz.¹²⁴ A két család ismeretése talán onnan is eredhetett, hogy az Osl nemzetségnek is voltak korábban birtokai Pomáz környékén.¹²⁵ Ez a párválasztás tehát nem meglepő, sokkal inkább annak számít az a tény, hogy nem ismerjük II. Ferenc egyetlen tisztségét sem, így nem kizárt, hogy nem is volt neki. Furcsának tűnik ez annak tükrében, hogy mind az édesapja, mind pedig a testvére fontos országos hivatalokat betöltve a bárók elit köréhez tartoztak. Ferenc

azonban csak a környékbeli nemesekkel kapcsolatos jogi ügyek kapcsán került be a forrásokba.¹²⁶ Elképzelhető tehát, hogy valami miatt mellőzik az udvarban, és „remek” házasságát is csak a rokonai (apja és öccse) tisztségeiből a család egészére kisugárzó tekintélynek köszönhetette. Ezt a koncepciót alátámasztja a tény, hogy fiai sem jutottak hivatalhoz, legalábbis ilyesmiről nem maradt fenn dokumentum.

II. Cyko fiatalabb fia már jelentősebb karriert futott be. Pályája első ismert állomása a váradi káptalanban betöltött éneklőkanonoki tisztség 1379-ben.¹²⁷ Egyházi pályára lépésével minden bizonnyal együtt járt a káptalani iskolában való képzés is.¹²⁸ Még éneklőkanonokként kapott megbízást 1381-ben, hogy vizsgáljon ki egy peres ügyet a királyné egyik birtokán, mint a királyné speciális káplánja.¹²⁹ Úgy tűnik, a családot még mindig kötötték személyes szálak az uralkodó Anjou dinasztiához. 1386-ban István a váradi káptalan prépostjává lép elő.¹³⁰ Egy évvel később pedig megkapja az egri püspökséget.¹³¹ Így aztán ő is megjelent az oklevelek datáló és hitelesítő értékű záróformulájában az ország bárói és prelátusai között.¹³² Eltekintve néhány, a püspökség,¹³³ illetve a család¹³⁴ birtokaiért folytatott pertől, István fő tevékenysége abban állt, hogy megpróbálta az egri püspökséget kivonni az esztergomi érsek fennhatósága alól, s egyidejűleg megpróbálta kiterjeszteni saját hivatala hatáskörét a leleszi prépostságra is.¹³⁵ A sikerrel kecsegtető törekvés azonban nem érte meg a végkifejletet, mivel Cyko István meghalt, mielőtt a kérdés egyértelműen eldőlt volna. Élő személyként utoljára 1399. december 13-án említik, 1400. január 6-án már csak mint néhait.¹³⁶

Nyilvánvaló, hogy II. Cyko fiai közül csak II. Ferencnek lehettek törvényes utódai. Neki viszont meglehetősen szép számmal voltak: nyolc vagy tíz gyermeke ismert, akik közül legalább három az első feleségtől származhatott. Az biztos, hogy Ferencnek öt leánya született, s ezek közül hármat férjhez is adott. Orsolya lehetett a legidősebb, ő Bátmonostori Töttös László felesége lett, s eként ismert első említése is 1409-ből.¹³⁷ Orsolya 1418-ban özvegyként szerepel,¹³⁸ de már 1415-ben megözvegyült. Ezt Orsolya öccsének, II. Istvánnak a nővéréhez írt leveléből tudni, aki azt akkor írta, midőn háromévi török fogságból szabadulva újra magyar földre lépett. Eszerint 1415-ben István a

sógorával együtt vonult a boszniai hadjáratra, ahol aztán Lászlót megölték, őt pedig foglyul ejtették a törökök. Fontos megjegyezni, hogy a megözvegyült Orsolyának öccse a levélben említi a *domum nostram* Pomázon, ahova a levelet is címezte.¹³⁹ Orsolya egy fiút szült, akit szintén Lászlónak neveztek, s aki később jelentős tisztségeket töltött be a királyi udvarban.¹⁴⁰ Kétségtelen, hogy a Cyko családban kötött ismert házasságok közül Orsolyáé volt a legelőkelőbb. A következő leányt Mártának hívták és Gyimesi Forgách Miklóshoz adták feleségül.¹⁴¹ II. Ferenc Ilona nevű leányának Bethlen Gergely fia János lett a férje,¹⁴² aki a Becsegergely nembeli Apa fia Jakab dédunokája volt. Ő 1397 és 1417 közt szerepel a forrásokban, előbb mint udvari ifjú (1406), majd mint udvari lovag (1416).¹⁴³ Ez a pár száz fős *aulicus* csoport az Anjouk alatt még egyértelműen az ország vezetésének második vonalába (de még az élvonalba) tartozott, ez a szerep azonban a 15. század elejére már erősen megkopott.¹⁴⁴ Egy Cyko lányt hozzáadni egyhez a *iuvenes aulae regalis* közül tehát már nem jelentett túl nagy «dicsőséget»; igaz, szégyenkezni sem kellett miatta. Ilonának és Jánosnak is született egy fiuk, Gergely, aki számos tisztsége ellenére is jól reprezentálta a család lassan változó társadalmi helyzetét.¹⁴⁵ A két, alighanem legfiatalabb leányzó, Zsuzsanna és Dorottya, pártában maradtak legalább 1415-ig, illetve 1412-ig, ameddig a forrásokban szerepelnek.¹⁴⁶ Jóval problémásabb II. Ferenc fiait számbavenni. III. János és II. István általában együtt szerepelnek a forrásokban, mint Ferenc és Ostffy Katalin gyermekei.¹⁴⁷ II. István volt az a testvér, aki a török fogságából szabadulva 1418-ban jelentkezett utóljára az Orsolyának küldött levelében.¹⁴⁸ A korábbi róla szóló oklevelek tanúsága szerint II. Istvánnak permanens pénzügyi gondjai lehettek, amin egy több éves boszniai fogság aligha javított sokat.¹⁴⁹ A testvérek közül III. János azért volt fontos tagja a családnak, mert a fiúk közül csak neki voltak utódai. Tisztsége viszont neki sem ismert.¹⁵⁰ Az eddig felsorolt hét testvéren kívül – akik valószínűleg mind Ostffy Katalintól született édestestvérek voltak – feltűnik az oklevelekben egy II. Miklós is, aki azonban nemcsak hogy ritkábban, de többnyire külön is szerepel testvéreitől.¹⁵¹ Személyét tekintve a család akkori legtekintélyesebb reprezentánsa lehetett: tagja volt az *aula regis*nek (legalábbis 1402-ben), és jelen volt, amikor ugyan-

ezen évben Zsigmond király és Ausztriai Albert egyezséget kötött.¹⁵² Mivel később nem fordul elő egyetlen oklevélben sem, feltételezhető, hogy 1402 után nemsokára meghalt.¹⁵³ A 9. és 10. testvér léte nem teljesen egyértelmű. László, de különösen Imre kapcsolata a családdal nem derül ki világosan az oklevélből. Egyetlen előfordulásukkor, 1399-ben, mindenesetre *puerosként* szerepelnek.¹⁵⁴ Alighanem még gyermekként haltak meg nem sokkal ezután. A fiúkról kapott képet összefoglalva úgy tűnik, hogy II. Miklós II. Ferenc első feleségétől származó elsőszülött fia lehetett, aki ekként még tagja volt a királyi udvarnak. II. László és Imre alighanem az ő édestestvérei voltak, de 1399-ben még épp nem lépték át a gyermekkor határát. A két ismertebb fiú Miklós féltestvére lehetett: János és István azonban már nem viselt tisztséget, talán még az udvarba sem jutottak be, ráadásul csak azután jelennek meg a forrásokban, hogy Miklós nevű bátyjuk eltűnt azokból. Sőt, még az öt lánytestvér is előbb szerepel az oklevelekben, mint ők. Ez a tény, valamint János és István közös jelenléte az iratokban mindenképp valamiféle elkülönülésre utal.¹⁵⁵ Ostffy Katalin bizonyosan csak eme két úrnak volt az édesanyja; a leányokhoz fűződő vérségi kapcsolatukról már semmi biztosat nem tudunk.¹⁵⁶ Az ifjú lovagként elhunyt Miklós, valamint a gyermek László és Imre korai halála után mindenesetre csak ketten maradtak aktív férfiak a családban (kezdetben esetleg még el sem érve az aktív férfikort), s ketjük közül is István fiatalon meghalhatott. Ez egyben magyarázatot adna arra is, hogy miért csak Jánosnak voltak utódai. Az öt lánytestvér is csak ezt a két férfiút tiltja el a rájuk eső örökrészek elidegenítésétől.¹⁵⁷

Az írott és a régészeti források mellett végezetül némi képi anyag is rendelkezésünkre áll a család történetének rekonstruálásához. Fennmaradtak ugyanis II. Cyko, Cyko István egri püspök, illetve Cyko Miklós pecsétjei. Ezek segítségével lehet tudni valamit a család címeréről is.

Mivel a család a Kartal-Kurszán nemzetséghez tartozott, elsősorban egy karvaly lenne a várható címerállat. Ezzel szemben Nagy Lajos király kedvelt lovagja, a tárnokmester II. Cyko sisakcímeres pecsétjében a szakirodalom alapján egy kétszárnyú, a sisakból derékban kinövő, szemből ábrázolt angyalt véltek látni a szakemberek,¹⁵⁸ s hozzá a

köriratot: „+S[IGILUM] CIKO(V?) MAGISTER TAVERNICORUM DO[MIN]I REGIS.” Ezt a pecsétet egy 1358-as oklevélhez rögzítették. Ábrája erősen hasonlít Bebek István országbíró hasonló korból származó pecsétjének ábrájához.¹⁵⁹ A Cyko címer színeiről persze ebből sem tudni meg semmit.

István püspök nagypecsétjének körirata a következő: „+S[IGILUM] STEPHENI CIKO EPISCOP[O] AGRIENSIS.” A mandorla alakú pecsét közepén egy papírtekerccsen ülő sas látható, vagyis János evangélista szimbóluma, aki sokáig az egri püspökség protektora volt. Esetünkben azonban értelmezhető lenne a püspök személyes védőszentjeként is. A központi mezőt két oldalról közrefogó figurákban Szent István (jogarral) és Szent László (teljes páncélzatban) ismerhető fel. A pecsét felső részén az ülő Madonna látható gyermekével, két kis figura által közrevéve. A sas alatti mezőbe egy térdelő püspök került, aki minden bizonnyal azonos magával Cyko Istvánnal. Az ilyen térdelő alakokat a püspöki pecséteken a 14. század közepétől kezdve általában a püspök nemzetségének, családjának címere övezi két oldalról. Noha Cyko István pecsétje mindenben követi kora püspöki pecsétjeinek formáját, a térdelő alakot közreévő címerekben egyesek mégis a Hahót-Buzád nemzetség kereszttel a szarvai közt ábrázolt ökörfejét vélték felfedezni a Cyko címer helyett.¹⁶⁰ Az ábrázolás meglehetősen kicsiny mérete önmagában nem enged meg egyértelmű döntést, de a címerben akár egy a feje mellett kétoldalt kiterjesztett szárnyú, derékból kinövő angyal apró, stilizált figuráját is láthatjuk. A pecsét kivételes darab azért is, mert a körirat tartalmazza a püspök családi nevét (Cyko) is. A pecsét vörös színű, mely szín e téren való használata csak a társadalom legfelsőbb rétegének számára volt engedélyezett.¹⁶¹ A pecsét komplexitása, a szimbólumok használata és a díszítés minősége egyaránt egy gazdag és tanult használóra utal.

A Cyko család címerábrájának valódi megjelentését mégis Cyko Miklós pecsétjének köszönhetjük.¹⁶² A kerek, alig több mint 2 cm átmérőjű pecséten „s[igillum] nicolai ciko” minusculás köriratban egyértelműen egy szakállas-bajuszos, hosszú hajú, koronás férfi mellképe látható, két nagy szárnnyal. A Cykok címeralakja tehát – legalábbis 1358 és 1402 között – nem egy szárnyas angyal, sem szarvas bikafej, hanem az ókori Mídász király figurája.¹⁶³ Az, hogy miért pont

ez lett a család címere, csak találgatható, az viszont nagyon valószínű, hogy az Anjou dinasztia hazánkba kerülése után vált csak azzá. Ez egyrészt egybeesik magának a Cyko családnak a nemzetségből való kiválásának, kialakulásának időszakával, másrészt a királyi dinasztiahoz való sajátos kapcsolatukról is árulkodhat. A címer ábrázolásának értelmezésére vonatkozóan ugyanis nem tartom kizártnak, hogy az antik történet figurája révén is a családnak a királyi dinasztiahoz fűződő bizalmi viszonyára történik utalás.¹⁶⁴ Maga a mitológiai történet ismerete pedig már önmagában is a család tagjainak különleges műveltségére utal.

Visszatérve azonban ismét az írott forrásokból kirajzolódó családtörténeti képre, a Cyko címet bemutató pecsét tulajdonosának, II. Miklósnak tehát nem, féltestvérének, III. Jánosnak viszont legalább két fia született: Sandrin (Sándor) és IV. János. Sandrin, az idősebb, 1437 és 1471 közt szerepel a forrásokban.¹⁶⁵ Általában királyi emberként jelenik meg az oklevelekben a megyében zajló különféle peres ügyek kapcsán, s az 1447-es diétán ő képviselte Pilis megyét.¹⁶⁶ Úgy tűnik, hogy Sandrinnak nagy tekintélye volt, de már csak a megyén belül. Ő már egyértelműen a megyei nemesség szintjére «süllyedt», noha azon belül az elit elitjét képviselte. Ő egyben a család utolsó tagja, aki még mindig, és csakis kizárólagosan a «Pomázi» előnevet viselte. Noha a forrásokban a két testvér általában együtt szerepel,¹⁶⁷ János egy ideig rendszeresen «Felkeszi»-ként tűnik fel: 1469 és 1473 között.¹⁶⁸ Szereplései kapcsán János is a testvéréhez hasonló „megyei szintű” nemes lehetett.¹⁶⁹ Előfordul még néhány forrásban egy *Valentinus Czyko de Felkezy* nevű személy is, ráadásul mindkét 1467-es oklevélben a két testvérrel együtt szerepel, családi kapcsolatukra, egymáshoz való viszonyukra vonatkozólag azonban semmit nem tudunk meg.¹⁷⁰ Végül megjegyzendő még, hogy mind a III. János - II. István, mind a Sandrin - IV. János generációk tagjai egységesen léptek fel birtokjogi ügyekben, tehát a családban nem került sor a birtokok megosztására.

Amint az már általánossá vált e családban, ebben a generációban is csak egy fiúnak voltak utódai. IV. Jánosnak négy gyermeke volt, három fiú és egy leány. Ezek közül azonban csak a Baltazár nevű fiú és a Katalin nevű leány volt való-

ban vérokontságban vele, a másik két fiú, Menyhért és Gáspár, csak mint *privigni* (vagyis mostohagyermek) szerepelnek az oklevelekben.¹⁷¹ IV. János tehát alighanem egy már kétgyermekes özvegyet vett el feleségül. Közös gyerekek Baltazár elnevezése vagy a szülők közös akarata volt, vagy a feleség családjában meglévő hagyomány, hogy a fiúk a háromkirályok neveit kapják. Lányuk, Katalin, 1498-ban már másodszor is megházasodott, de egyik férje sem tartozott a társadalom elitjéhez.¹⁷² A fiúk közül apjuk halála után a mostohagyermek Gáspár lesz a legismertebb.¹⁷³ Ő már rendszeresen a „Básthi” előnevet használja, a „Pomázi” mindössze egyetlen kivételes esetben fordul elő. Akárcsak korábban nagybátyját, őt is delegálta a megye (Pilis) egy országgyűlésre, méghozzá az 1505-ös rákosira. Ekkor szerepel úgy a forrásban, mint Pomázi Czikó Gáspár.¹⁷⁴ Gáspár feleségét Annának hívták, feltehetően a Dánfi családból. Mivel 1521-ben már özvegyként szerepel, Gáspár halála valamikor az 1510-es években következhetett be.¹⁷⁵ Két fiuk volt, III. László és V. János, akik azonban nem játszottak különösebb szerepet a család történetében.¹⁷⁶ Ha voltak is leszármazottaik, azok már nem ismertek a forrásokból. A két fiú mellett Gáspárnak azonban számos leánya is volt.¹⁷⁷ A források megegyeznek egy Anna, egy Szófia és egy Magdolna létében.¹⁷⁸ II. Katalin csak az egyik oklevélben szerepel,¹⁷⁹ míg Krisztina és Borbála csak egy másikban.¹⁸⁰ Mivel Gáspár testvérének, Menyhértnek, szintén volt egy Borbála nevű leánya,¹⁸¹ aki az előbb sorolt lányoknak kortársa lehetett, nem kizárt, hogy a későbbi oklevél készítője Gáspár unokahúgát gondolta annak lányaként említve, míg a „Christina” név esetleg nem más, mint a „Catherina” téves olvasatából eredő elírás.¹⁸² Gáspár lányainál nem, Menyhért lányánál viszont ismert a férj személye: Kürtői Messer István Somogy megyéből.¹⁸³ Az illető családja a Cykókhoz hasonlóan erősen lefelé ívelt a nemesi társadalom ranglétráján.¹⁸⁴

A IV. János halálával lényegében széthullásnak indult család végül pomázi rezidenciáját is feladta. 1488-ban Bastha-i Cyko Gáspár elcseréli azt Harazthi Ferencsel.¹⁸⁵ A csereügyletben felsorolt javak közt szerepel *domus et curia nobilitaris in possessione Pomaz vocata*.¹⁸⁶ Pár évtizeddel később aztán az ősi birtokok is kikerülnek a család tulajdonából, mikor elcserélik azokat a Hé-

derváryakkal bizonyos Somogy és Tolna megyei területekért kevéssel a törökök első budai megjelenése előtt.¹⁸⁷ Ez nemcsak a család és nemesi lakhelyük, de egyben Pomáz falu középkori történetének is a végjátéka, mivel a török hódítás alatt a helység teljesen (talán nem is túl fokozatosan) tönkrement. A falu végül az Esztergomért folytatott visszafoglalási harcok során pusztult el teljesen 1596-ban.¹⁸⁸ A család 1522 utáni történetét egyelőre nem sikerült tisztázni, de ez már eleve a vizsgálni kívánt időszakon kívül esik.

Összefoglalás

Egybevetve és összegezve a család egyes tagjainak történetét az alábbi következtetéseket lehet levonni. A Cykók, mint a Kartal-Kurszán nemzetség tagjai, a magyar korai középkor óta rendelkeztek birtokokkal a Dunakanyar térségében, s azon belül valószínűleg Pomázon is. A kialakuló család nemesi lakhelyét első formájában talán már a 13. század végén megépítették, a 14. század első felében azonban erre mindenképp sor került, amikor a falu java a nemzetségből immár kivált Cyko családé lett. Ezt a korábbi – feltehetően pincsemeletes, kőből épült – lakóhelyet, illetve a falu templomát is, a 14. század közepén jelentősen kibővítették és díszes, reprezentatív külsővel és belsővel átépítették, ezzel is jelezve a család társadalmi és gazdasági helyzetét. Ez az átépítés egyértelműen II. Cyko személyéhez köthető. A rezidencia pedig nagyon fontos része a család jobb megismerésének. Már a hely kiválasztása is szembetűnő. Pomáz közelsége a királyi udvarhoz (Óbuda, Visegrád, majd Buda) olyan építetőre utal, akinek állandó elfoglaltsága lehetett ott, és akinek mindig gyorsan elérhetőnek kellett lenni. Egyben teljes lojalitást is feltételez az uralkodó dinasztiahoz, hisz egy makrancoskodó, vagy épp hűtlen főúr számára ez a lakhely veszélyesen közel lett volna a királyhoz. Ez a topográfiai elhelyezkedés, valamint a család – más forrásokból leszűrhető - alighanem baráti kapcsolata az Anjoukkal kölcsönösen értelmezi és megerősíti egymást. Ezek egyben magyarázatul szolgálnak a család történetében megfigyelhető általános tendenciákra is. Az Anjou-korban a közelség és a jó kapcsolat a család felemelkedését, magas társadalmi helyzetét, elismertségét, s ennek materiális vetületeként a lakhely gazdag díszítettségét és a

lelőhelyen talált nagyszámú luxuscikk meglétét eredményezte.¹⁸⁹ Zsigmond uralkodásának második felétől kezdve ez a közelség azonban inkább hátrányt, mint előnyt jelentett,¹⁹⁰ s a család vagy nem tudott kellő anyagi alapot felhalmozni a szükséges váltáshoz, vagy valamilyen okból nem akarta központját máshová helyezni. (Ennek egyik oka a megyében már megszerzett elismertségük lehetett, melyet más területre költözve esetleg újra ki kellett volna vívni.) Folyamatában nézve a változásokat, egy tárnokmesteri és egy püspöki hivatal viselése után a következő generáció lánytagjai még arisztokratákat, vagy legalábbis nagybirtokosokat kapnak házastársul,¹⁹¹ a 15. század közepétől azonban a Cykók „bezáródnak” abba a megyébe, ahol élnek, és néhány tagjuk tán még nem nemessel is házasságra lép. Igaz, a Cykók még a 14. században is csak ingáztak az arisztokrácia és a nagybirtokosság határán,¹⁹² talán „csak” pár száz jobbággal rendelkezve, akik az ország déli, nyugati és középső részein elszórt birtokaikon éltek. A család átmenetileg ugyan elérte az arisztokratává válás határát (II. Cyko és I. István),¹⁹³ az önállósodáshoz azonban nem volt elég gazdagságuk és hatalmuk, legfőképpen pedig nem volt váruk,¹⁹⁴ s így mindvégig a király személyes patronátusára volt szükségük, hogy eme hiányokat ellensúlyozza. Mivel hiányzott az arisztokratává válás tényleges alapja, a baráti érzelmű királyi dinasztia kihalása, majd az új király támogatásának valamilyen okból történt elapadása után a család szép lassan, generációról generációra süllyedni kezdett a társadalmi ranglétrán. Végül egy „átmeneti generáció” után (III. János, II. István, II. Miklós) a család a középbirtokosok szintjén kötött ki.¹⁹⁵ Sandrin, IV. János, vagy Basthi Gáspár a források szerint ugyan nem vált arisztokraták familiárisává, viszont csak a helyi elitben tudott magának rangot szerezni.

Melléklet: Rövidítések és keresztreferenciák

Anjou oklt.	<i>Anjou-kori oklevéltár</i>
Anjou okmt.	<i>Anjoukori okmánytár</i>
Apponyi	<i>A Pécz nemzetség Apponyi ágának az Apponyi grófok családi levéltárában őrizett oklevelei 1241-1526</i>
Bakács	Bakács István, „Iratok Pest megye történetéhez, 1002-1437,” <i>Pest megye múltjából</i> 5 (1982)

Bándi	Bándi Zsuzsanna. „Északkelet-magyarországi pálos kolostorok oklevelei,” <i>Borsodi Levéltári Évkönyv</i> 5 (1986)
Bártfai	Bártfai Szabó László, <i>Pest megye történetének okleveles emlékei, 1002-1599</i> (Budapest: n.a., 1938)
Bártfai/1935	Bártfai Szabó László, Óbuda egyházi intézményei a középkorban (Budapest: n.a., 1935)
Békefi	Békefi Remig, szerk. <i>A pilisi apátság története (1184-1541)</i> (Pécs: n.a., 1891-1892)
Belitzky/1938	Belitzky János, <i>Sopron vármegye története</i> (Budapest: Stephaneum Nyomda, 1938)
Csáky	<i>Oklevéltár a Gróf Csáky család történetéhez (1229-1499)</i>
CD	Fejér György, <i>Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. 1-11.</i> (Budapest: Regiae Universitatis Vngaricae, 1829-1844)
Gárdonyi	Gárdonyi Albert, szerk. <i>Budapest történetének okleveles emlékei (1148-1301)</i> (Budapest: A székesfőváros kiadása, 1936)
Hazai oklt.	Nagy Imre, Deák Farkas és Nagy Gyula, szerk. <i>Hazai oklevéltár 1234-1536</i> (Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1879)
Hazai okmt. Héderváry	<i>Hazai okmánytár</i> Radvánszky Béla és Závodszy Levente, <i>A Héderváry-család oklevéltára. 1.</i> (Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1909)
Kállay	<i>A nagykálloi Kállay-család levéltára (1351-1386)</i>
Károlyi	Géresi Kálmán, szerk. <i>A nagy-károlyi gróf Károlyi család oklevéltára</i> (Budapest: Franklin Társulat Könyvnyomdája, 1882)
Kubinyi	Ifj. Kubinyi Ferenc, szerk. <i>Monumenta hungariae historica. 2. Oklevelek hontvármegyei magánlevéltárából (1256-1399)</i> (Budapest: n.a., 1888)
Kumorovitz III.	Kumorovitz L. Bernát, <i>Budapest történetének okleveles emlékei 3/1-2.</i> (Budapest: Budapesti Történelmi Múzeum, 1987)
Leges eccl.	Battyhány Ignác, <i>Leges ecclesiasticae regni Hungariae et provinciarum adiacentium</i> (Albae-Carolinae: Typis Episcopali-bus, 1827)
Lukcsics	Lukcsics Pál, szerk. <i>XV. századi pápák oklevelei. 1-2.</i> (Budapest: Római Magyar Történelmi Intézet, 1931-1938)
Magy. tört. tár XII.	Knauz Nándor, szerk. „A budai káptalan regesztái” <i>Magyar történelmi tár</i> 12 (1863)
Magy. tört. tár/1884	Wenzel Gusztáv, „Okmánytár Ozorai Pipo történetéhez IV” <i>Magyar történelmi tár</i> (1884)
Mon. Eccl. Strig.	<i>Monumenta Ecclesiae Strigoniensis</i> (Strigonii: Aegidius Horak, 1874)
Mon. Rom. Ep. Ve.	<i>Monumenta Romana Episcopatus Vespri-miensis</i> (Budapest: Római Magyar Történelmi Intézet, 1898)
Mon. Vat. Hung.	<i>Monumenta Vaticana Hungariae</i> (Budapest: Szent István Társulat, 1894-1891)

Smičiklas	Tade Smičiklas, szerk. <i>Codex Diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae</i> (Zagreb: Tisak Dioničke tiskare, 1904-1934)	2200	= Anjou okmt. II. 111-12/101; Anjou oklt. VII. 326/711; Bakács 131/397; Bártfai 37/195
		2255	= Anjou okmt. II. 146/131
		2558	= Anjou okmt. II. 430/376
Sopron	Nagy Imre, szerk. <i>Sopron vármegye története. Oklevéltár (1156-1411)</i> (Sopron: Sopron Vármegye Közönsége, 1889-1891)	2736	= Anjou okmt. II. 608-609/519; Bándi 611/Lád.5
		2782	= Anjou okmt. III. 21/21
Sümegehy/1928	Sümegehy Dezső, szerk. <i>Sopron vármegye levéltárának oklevélgyűjteménye (1236-1526)</i> (Sopron: Sopron Vármegye Törvényhatósága, 1928)	2931	= Anjou okmt. III. 178-80/127 (DL 76507); Bártfai 45/241
		2953	= Bártfai 46/244; CD VIII/4. 120-22/37
		3285	= Anjou oklt. III. 237/526; Bakács 71/163; Bakács 116/333; Bakács 123-24/366; Bakács 161/517
Szentpétery/1902	Szentpétery Imre, „Hédervári Imre 1447-iki felmentő levele” <i>Turul</i> 20/1902		
Szentpétery	Szentpétery Imre, <i>Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke</i> (Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1923-1930)	3380	= Anjou okmt. IV. 128-132/94
		3482	= Anjou okmt. IV. 211-216/135
		3529	= Anjou okmt. IV. 277-78/171
		3643	= Bakács 71/162; Bakács 105-106/285; Bártfai 18/91; CD V/2. 445-47; CD VI/2. 257-58; Gárdonyi 174-75/158; Szentpétery II/2-3. 213/2877; Szentpétery II/4. 243/4305
Tkalčić	Ivan Tkalčić, <i>Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae 1093-1399. 1.</i> (Zagreb: Zagrabiae, 1840)		
VR	Kumorovitz L. Bernát, <i>Veszprémi regeszták (1301-1387)</i> (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1953)	3649	= Bakács 100/265; Wenzel X. 304-5
		3652	= Anjou okmt. II. 15-17/14; Bártfai 30/160; Bártfai 36/191; Hazai okmt. VIII. 411-12/341
Wenzel	Szerk. Wenzel Gusztáv, <i>Árpádkori új okmánytár. 1-12. kötet</i>	3818	= Anjou okmt. IV. 561/338
Wenzel/1875	Wenzel Gusztáv, <i>Magyar diplomáciai emlékek az Anjou-korból. 2.</i> (Budapest: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó Hivatalában, 1875)	4382	= Anjou okmt. VI. 112-13/71
		4385	= Bakács 199/684; Bártfai 62/326
		4389-90	= Bakács 199/685; Bakács 199-200/686; Bártfai 62/326
Zichy	<i>Zichy okmánytár. (A zichy és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára)</i>	4408	= Bakács 200/687; Bakács 200/688
		4454	= Anjou okmt. VI. 234-37/152
		4504	= Anjou okmt. VI. 279-81/181
Zsigmond	<i>Zsigmondkori oklevéltár</i>	4553	= CD IX/2. 573-75/279; Smičiklas XII. 392-93/293
		4599	= Anjou okmt. VI. 438-39/279
MNL DL 067	= CD IX/2. 370-82/184 (DL 264810)	4629	= Anjou okmt. VI. 503-504/316
308	= Smičiklas XII. 568-69/429	4683	= Anjou okmt. VII. 93-99/56
431	= Smičiklas XII. 358-60/269	4713	= Anjou okmt. VII. 39-41/24
567	= Gárdonyi 80-81/65; Szentpétery II/1. 19/1821; Szentpétery II/1. 115/2115	4752	= Anjou okmt. VII. 192/100
		5654	= Bakács 238/840
762	= CD V/1. 129; Gárdonyi 122-23/105; Hazai oklt. 61/54; Szentpétery II/1. 115/2115	6610	= Bakács 259/922; Bakács 260/923; Bártfai 94/426
1050	= Bártfai 18/93; Gárdonyi 180-81/164; Hazai oklt. 86-87/79	7258	= Zsigmond I. 7/66
		7284	= Zsigmond I. 14/128
1051	= Bakács 72/166; Bártfai 18/94; Gárdonyi 182/166; Wenzel IX. 255-56/175	7285	= Zsigmond I. 15/145
		7962	= Bakács 291/1055; Bártfai 107/470
1052	= Bakács 72/167; Bártfai 18/94; Gárdonyi 183-84/167; Wenzel IX. 256-257/176	8469	= Kumorovitz III/1. 140/284
		8527	= Zsigmond I. 533-34/4843 = (DL 8237)
1057	= Bakács 73/168; Bártfai 18/90; Gárdonyi 181/165; Szentpétery II/2-3. 417/3568; Wenzel IX. 194-95/134	8691	= Zsigmond II/1. 164/1387
		9717	= Zsigmond III. 609-16/2653
		9907	= Zsigmond III. 510-11/2138
1058	= Bakács 73/169; Wenzel IX. 195-96/135	10325	= Bártfai 136/553
1201	= Bakács 85/208; Bártfai 23/118; CD V/3. 417-19; CD V/3. 392; Gárdonyi 227-28/213; Szentpétery II/2-3. 373/3424	14115	= Héderváry I. melléklet (appendix)
		16506-7	= Bártfai 245/934
		16661	= Bártfai 251/963
1375	= Bakács 94/242; Bártfai 26/140; CD VI/1. 278-80; Gárdonyi 284/264; Wenzel X. 122-23/82	16919	= Békefi I. 425-28/138
		17472	= Békefi I. 429-32/140
		17636	= Bártfai 263/1017
1395	= Wenzel X. 162-65/107	22480	= Bártfai/1935 77-83/60; Magy. tört. tár XII. 14-15
1489	= Hazai okmt. VIII. 371-72/309; Szentpétery II/1. 115/2115		
		32879	= Smičiklas XI. 115-16/86; Tkalčić I. 169-71/194
1490	= Gárdonyi 347-49/314		
1955	= Anjou okmt. I. 507-508/458; Bakács 121/354; Bártfai 34-35/183	34102	= CD IX/2. 58-62/6; Smičiklas XII. 50-53/41
		34103	= Smičiklas XII. 125-26/86

40011	= CD IV/1. 64-6	80600	= Kumorovitz III/2. 285/1163; Zichy VIII. 597-98/413 (DL 80676)
42859	= Zsigmond II/1. 512-13/4193	81053	= Zichy IX. 319/240
42912	= Bakács 335/1215; Bártfai 123/511; Zsigmond II/2. 5397	81159	= Zichy IX. 436/324
43227	= Bakács 352/1287; Zsigmond IV. 221/925	86258	= Hazai okmt. II. 200-201/136; Hazai okmt. III. 293-95/214; Zsigmond IV. 513/2240; Zsigmond IV. 487/2114
43260	= Zsigmond IV. 570/2513	87096	= Bakács 160-61/513
47727	= Zsigmond II/1. 2/12	87686	= Zsigmond II/1. 143/1213
53075	= Zsigmond II/1. 57/463	87687	= Zsigmond II/1. 147/1226
64914	= Bakács 188/639; Bártfai 58/308; Csáky oklt. I/1. 107-8	87688	= Zsigmond II/1. 147/1228
65761	= Anjou okmt. VII. 258-59/135	87817	= Zsigmond II/1. 250-51/6844
67299	= Zsigmond IV. 77-78/164	99761	= Károlyi III. 51-53/32
68680	= Anjou oklt. III. 142-43/312	106100	= Bártfai 278-79/1065; Magy. tört. tár XII. 124-130/6
70826	= Bakács 367/1355; Bakács 369-70/1368; Bártfai 143-44/581 (DL 278399)	107243	= Bakács 291/1053 = 107243; Bakács 340/1236
76507	= Zichy I. 463-64/447	MNL DF 200629	= Mon. Rom. Ep. Ve. I. 83-86/96
76961	= Zichy II. 415-16/292	201030	= VR 288/744 (DL 283219)
77015	= Zichy II. 471-73/345	209923	= Zsigmond III. 373/1475
77222	= Bakács 211/728; Zichy XII. 32/31	220635	= Bártfai 135/548
77445	= Zichy III. 396-97/281	237671	= Bártfai 249/955
77495	= Zichy III. 442-43/332	238589	= Zsigmond I. 77/778
77498	= Zichy III. 445/335	248541	= Mon. Eccl. Strig. I. 550-560/721
77504	= Zichy III. 450-51/341	248650	= Mon. Eccl. Strig. III. 282-88/410
77506	= Zichy III. 452/343	251089	= Zsigmond III. 431/1714
77517	= Zichy III. 498-99/385	258468	= CD IX/1. 275-77/138
77623	= Zichy III. 613-14/459	261478	= CD VII/3. 86-87/70; Szentpétery II/2-3. 267/3074
78015	= Zichy IV. 408/346; Zsigmond I. 145/1184	264726	= Anjou okmt. VII. 152-53/81; Sümeghy/1928 32-33/27; Sümeghy/1928 36/30
78251	= Zichy V. 65-66/63	267984	= Smičiklas XII. 348-49/262
78254	= Zichy V. 75/67	269974	= Bakács 300/1085
78406	= Zichy V. 223-24/185	271959	= Apponyi I. 146-58/68
78407	= Zichy V. 224-26/186	274060	= Hazai okmt. III. 149-54/123
78897	= Zichy V. 604-606/496	275703	= Bakács 395/1479
78902-3	= Zichy V. 607-608/498	275704	= Bakács 395/1478
78985	= Zichy VI. 67/51	279300	= Zsigmond II/1. 522-23/4252
78993	= Zichy VI. 97-98/71	280531	= Bakács 192-93/661
78995	= Zichy VI. 99-100/73	281701	= CD X/2. 660-63/353; Zsigmond I. 634/5739; Zsigmond I. 687/6183
79089	= Zichy VI. 185/130	286216	= Bakács 28/6; Bártfai 2/6; CD II. 94-106; Mon. Eccl. Strig. I. 88-97/65; Szentpétery I. 22-23/63; Wenzel I. 278-81/166
79092	= Zichy VI. 182-83/128	287045	= CD X/4. 134-40/47
79142	= Zichy VI. 255-56/167		
79204	= Bakács 352/1290; Zichy VI. 308/204 (DL 79244); Zsigmond IV. 501/2181		
79274	= Zichy VI. 367/241		
79431	= Zichy VI. 467-68/324		
79472	= Zichy XII. 111-12/89		
80457	= Zichy VIII. 477-480/335		

Jegyzetek

- 1 Rónaszegi Miklós, *A rettenetes Kartal* (Budapest: Móra, 1981); Rónaszegi Miklós, *Kartal kalandos esküvője* (Budapest: Móra, 1976); Rónaszegi Miklós, *Kartal visszatér* (Budapest: Móra, 1977); Rónaszegi Miklós, *Kartal utolsó kalandja* (Budapest: Móra, 1989)
- 2 Rónaszegi, *Kartal esküvője*, 157.
- 3 Rónaszegi, *Rettenetes Kartal*, 263 és 430.
- 4 A cikk alapjául a témát tágabb értelemben átfogó szakdolgozatom szolgált: Virágos Gábor, *Noble Residences in the Middle Ages: Pomáz and Its Owners (a case study)* M. A. szakdolgozat, Medieval Studies Department, Central European University (Budapest, 1997). A Cykó családra vonatkozóan már megjelent egy rövidebb, angol nyelvű változat: Virágos Gábor, „A history of the Cyko family of Pomáz,” in ... *The Man of Many Devices, Who Wandered Full Many Ways ... Festschrift in Honor of János M. Bak*, szerk. Nagy Balázs és Sebők Marcell (Budapest: Central European University Press, 1999), 539-549.
- 5 Itt szeretném megjegyezni, hogy a családról alkotott kép nem lehet teljes az ásatási anyagok feldolgozása, valamint a birtoktörténet megírása nélkül, ezek azonban két további tanulmány tárgyát képezik.
- 6 Karácsonyi János, *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig I-III.* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1900-1901), II. 306.
- 7 Ezúton szeretném még így utólag is megköszönni Engel Pálnak előbb a már általa is hiányosként megnevezett családfa rendelkezésemre bocsátását, majd a végleges változathoz való hozzáférés lehetővé tételét.
- 8 Sashegyi Sándor, a pomázi autodidakta „régész”, akinek a lelőhely megkutatása tulajdonképpen köszönhető, csak mellékesen foglalkozott a Cykókkal, mivel meggyőződése volt, hogy a pomázi nemesi lakhely a királyi családhoz köthető. Az általa felhalmozott adatokkal kapcsolatos fő probléma a jelöletlenség, vagyis nehéz kideríteni mit vett át forrásokból, mit a szakirodalomból, illetve mi fogant az ő személyes képzeletében.
- 9 Magyar Nemzeti Levéltár, Diplomatikai Fényképgyűjtemény (a továbbiakban: MNL DF) 286 216. – A jelen írás jegyzeteiben a felhasznált források közvetlen ellenőrzésre kerültek, ezért az eredeti, levéltári hivatkozási szám kerül megjelenítésre. Az egyes oklevelek esetleges kiadásainak adatait külön táblázat tartalmazza.
- 10 Magyar Nemzeti Levéltár, Diplomatikai Levéltár (a továbbiakban: MNL DL) 40 011
- 11 MNL DL 3643 (1278-ból), MNL DL 1051. és 1052 (1279-ből), valamint MNL DL 1375 (1293-ból). Az egyetlen kivétel a pilisi konvent Peturkének történet birtokeladásáról szól (MNL DL 3285).
- 12 A kivételekre ld. pl. MNL DL 1955, MNL DL 3652, MNL DL 42 912, 107 243, MNL DL 107 619 – Az írott források és az újkortól kezdve fennmaradt térképek segítségével lehetővé válik továbbá bizonyos topográfiai (a telkek, szőlők, házak elhelyezkedése) rekonstrukció is. Például 1335-ben szerepel egy Székmál nevű szőlőhegy Pomázon, melyen egyes szőlőbirtokok relatívan lokalizálhatók (MNL DL 2200, MNL DL 2953). Sem a falu topográfiai, sem a Cykók egyéb birtokainak vizsgálata nem tárgya azonban ennek a cikknek.
- 13 MNL DL 3643
- 14 MNL DL 3285
- 15 Lylyum második férje Mihály fia András volt, egy budai polgár. A feleség pomázi szőlője a szigeti apácák és a Peturke fia Mihály szőlői közt feküdt (MNL DL 2200).
- 16 MNL DL 1051 és MNL DL 1052
- 17 MNL DL 1375
- 18 MNL DL 3652
- 19 MNL DL 3652
- 20 MNL DL 3285, MNL DL 107 243
- 21 Pl. MNL DL 2931, MNL DL 3285, MNL DL 4408, MNL DL 77 495, MNL DL 77 517, MNL DL 77 445, MNL DL 77 498, MNL DL 77 623, MNL DL 87 096,
- 22 Pl. MNL DL 77 222
- 23 Pl. MNL DL 77 623
- 24 Pl. MNL DL 77 517
- 25 1236-ban ugyan szerepel egy „Stephanus de Pomoz”, ennek rokonai kapcsolata a későbbi Pomáziakkal azonban nem igazolható egyértelműen (MNL DL 40 011).
- 26 MNL DL 2931, MNL DL 76 507
- 27 MNL DL 4408, MNL DL 77 445
- 28 MNL DL 64 914, MNL DF 280 531
- 29 Pl. MNL DL 77 495 és MNL DL 77 504 – Noha Benedek 1371. december 28. előtt elhalálozott, 1372. január 27-én még kiróttak rá egy büntetést, amiért elmulasztotta a megjelenést egy perben. Pedig a mulasztásnak az elhalálozás ugyancsak nyomós oka lehetett.
- 30 MNL DL 77 517
- 31 MNL DL 78 015
- 32 MNL DL 78 251, MNL DL 87 686-8
- 33 MNL DL 2931, MNL DL 76 507
- 34 Engel Pál, *Magyarország világi archontológiája 1301-1457. I-II. (História könyvtár. Kronológiák, adattárak 5.)* (Budapest: MTA Történettudományi Intézete, 1996), II. 27-28.
- 35 Engel, *Magyarország világi archontológiája*, II. 27.
- 36 MNL DL 77 222, MNL DL 77 495, MNL DL 77 504, MNL DL 77 517
- 37 MNL DL 77 495, MNL DL 77 506
- 38 Engel, *Magyarország világi archontológiája*, II. 247.
- 39 Nándorfehérvári várnagy, kincstartó, pohárnokmester, sókamaraispán, valamint a királyné tárnokmestere (Engel, *Magyarország világi archontológiája*, II. 247).
- 40 MNL DL 1050
- 41 MNL DL 567, 570, 697, 762, 1050, 1057, 1058, 1201, 1489, 1490
- 42 Wertner Mór, „A Korzan nemzetség”, *Századok* 33 (1899): 722-724.; Gárdonyi Albert, szerk. *Budapest történetének okleveles emlékei I. 1148-1301.* (Budapest: A székesfőváros kiadása, 1936), 47-48 (32. sz.).
- 43 Karácsonyi, *A magyar nemzetségek*, II. 306. – Ferenchez és Péterhez l. továbbá: MNL DL 570, 697, 1490; csak Péterhez: MNL DL 1201 és Wertner, „A Korzan nemzetség,” 722.
- 44 MNL DL 567.
- 45 MNL DL 762, MNL DL 1057, MNL DL 1058, MNL DL 1489.
- 46 MNL DL 1050 – A nemzetség egyéb tagjaihoz, illetve ezen tagoknak a Cyko család őseihez fűződő viszonyára l. Gárdonyi, *Budapest történetének okleveles emlékei I., 47-48, ill. Engel Pál, Magyar Középkori Adattár. Magyarország világi archontológiája 1301-1457. Középkori magyar genealógia - CD* (Budapest: Arcanum, 2001): a Kartal nemzetség.
- 47 MNL DL 1201 Ezen adat, valamint V. István ítélete alapján talán nem túl merész feltételezni azt sem, hogy Uza fiai sosem voltak kifejezetten István pártján, korábban inkább IV. Béla hívei lehettek.
- 48 MNL DL 1050
- 49 Nagy Imre, Deák Farkas és Nagy Gyula, szerk. *Hazai oklevéltár 1234-1536* (Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1879), 76-77/67.
- 50 MNL DL 1490
- 51 MNL DF 200629
- 52 Szentpétery Imre, *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke* (Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1923-1930), I, 390/1280.
- 53 MNL DF 248541
- 54 MNL DL 7284, MNL DL 7285, Szentpétery, *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke*, II/2-3. 314-15/3233. A területen felépült Csicsó várat említik például MNL DL

- 99761, Fejér György, *Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticae ac civilis* (Buda: typis typogr. Regiae Vniversitatis Vngaricae, 1829-1844), VIII/2, 296-97/126, etc.
- ⁵⁵ MNL DL 80457
- ⁵⁶ MNL DL 68680
- ⁵⁷ MNL DL 7258, MNL DL 8527, MNL DL 9717
- ⁵⁸ Maksay Ferenc, szerk. *Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén I.* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1990), 326.
- ⁵⁹ Géresi Kálmán, szerk. *A nagy-károlyi gróf Károlyi család oklevéltára* (Budapest: Franklin Társulat Könyvnyomdája, 1882), III. 500-54/292.
- ⁶⁰ Egy a pécsi káptalan előtt folyó perben az egyik választott bíró neve Cyko. (MNL DL 1395)
- ⁶¹ Cyko *alio nomine Bartholomeus* (MNL DL 1490), a tárgyaló család névadó tagja.
- ⁶² MNL DF 261478
- ⁶³ *Anjou-kori oklevéltár* (Budapest-Szeged: N/A, 1991), VII. 273/588.
- ⁶⁴ Ezen személyi megfeleltetést Engel Pál javasolta (Engel, *Magyarország világi archontológiája*, II. 44). Mindezzel együtt jelenleg sem látom sem igazoltnak, sem egyértelműen elvetendőnek a két név mögött megbújó személyek azonosságát. Egy oklevél említése azonban nem tűnik elegendőnek, különösen, hogy a többivel való kapcsolatra semmi nem utal.
- ⁶⁵ MNL DL 2558, MNL DL 3529
- ⁶⁶ MNL DL 78897, MNL DL 78902, MNL DL 78903
- ⁶⁷ MNL DL 16892, MNL DL 16936
- ⁶⁸ MNL DL 78407, MNL DL 78406
- ⁶⁹ MNL DL 79092, MNL DL 79142
- ⁷⁰ MNL DL 78993, MNL DL 78995, MNL DL 79089, MNL DL 79274, MNL DL 79431
- ⁷¹ *Anjou-kori oklevéltár*, VII. 284/615.
- ⁷² Lukcsics Pál, szerk. *XV. századi pápák oklevelei I-II.* (Budapest: Római Magyar Történeti Intézet, 1931-1938), 87/212 és 215.
- ⁷³ MNL DL 3380, MNL DL 3482
- ⁷⁴ MNL DL 76961, MNL DL 77015
- ⁷⁵ MNL DL 2255, MNL DL 2782 - Ez az oklevél említ továbbá egy Pomázi Budur-t is, aki az óbudai mészáros kúriáját vette meg.
- ⁷⁶ MNL DL 9907
- ⁷⁷ MNL DF 251089
- ⁷⁸ Cziko Kata és Mihály 1595-1621-ig ismert: Szepessy Béla, „A négyesi Szepessy család leszármazása,” *Turul* 11 (1893): 91 és 141. Czikóházi Cziko Tamás és Gergely Gömörben volt *vice comites*, és a család végig megmaradt a középnemesség szintjén. A későbbi Nógrád, Bars, Borsod, valamint Hont megyei Czikók ebből a családból erednek: Mihályfalusi Forgon Mihály, *Gömör-Kishont vármegye nemes családai* (Kolozsvár: Méry Ratio, 1909), 175-76. *Cyko-haaza* maga egy kicsi, de prosperáló falu volt Gömör megye déli végében. 1553-ban 3 *porta* szerepelt az összeírásban, mint a Cziko család birtoka.: Maksay, *Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén I.* 326. A család őse valószínűleg Rimalázai Ciko volt a 14. században. Akárcsak a Pomázi Cykók esetében, itt is az ő neve vált a család, ez esetben azonban előbb a birtokolt falu nevéé is.
- ⁷⁹ *Demetrius* – 1410-ben és 1413-ban (MNL DL 78985 és MNL DL 92430) és Miklós – 1414-ben (MNL DL 43260). *Czyko* Pál Szikszó város bírájaként égeti fel a Kinisyeck kúriáját 1485-ben: Puky Andor, „Az Abaúj- és Biharmegyei Kinisyeck,” *Turul* 9 (1891): 91. Vörösmarti Chikó Denis Bárczay Katalin férje volt a 15. század végén: Bárcza Oszkár, „A Bárczay család leszármazása,” *Turul* 9 (1891): 148. Csergheő címerkönyve négy családot sorol fel Cziko névvel: egyet Szabolcs megyében és három Erdélyben, de ezek már csak 19. századi adatokon alapulnak: Géza von Csergheő és Oscar von Bárczy, *Der Adel von Ungarn. J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. 4, 15. t* (Nürnberg: Verlag von Bauer und Raspe, 1893), 119; Géza von Csergheő és Oscar von Bárczy, *Der Adel von Siebenbürgen. J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch* (Nürnberg: Verlag von Bauer und Raspe, 1898), 142; Béldi István „Review of Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch” *Turul* 5 (1887): 189. További példákhoz a névalakokra forráshellyel v.ő. Kázmér Miklós, *Régi magyar családnevek szótára, XIV-XVII. század* (Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1993), 203, 245-246.
- ⁸⁰ *A Pallas Nagy Lexikona, IV, Burgos – Damjanich* (Budapest: Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1893), „Csikó”
- ⁸¹ Kázmér, *Régi magyar családnevek szótára*, 203, 245-246. Sajnos a Pomázi Cykók, illetve az egykori oklevelek készítői nem tudtak erről a nyelvészeti elválasztásról, s nevüket mind a két csoportba besorolt változatokban leírták.
- ⁸² Kiss Lajos, *Földrajzi nevek etimológiai szótára* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1978), 147; Kiss Lajos, *Földrajzi nevek etimológiai szótára I.* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1988), 288 és 331.
- ⁸³ A pomázi hegy esetében pedig talán megengedhető a feltetelezés, hogy a helyben birtokos Cyko család neve élt tovább a települést az újkorban újra felélesztő népesség hagyományában. Az 1700 körül beköltözők csak annyit hallottak a helyről, hogy Cykók birtokolták és hogy valami lakhelyük volt itt – s ha nemesek, akkor természetesen várban laktak –, s innen már csak némi fantázia kell, hogy ezt egy hegy tetejére ültessék. (Nem véletlen, hogy az 1940-es években a Cykók itteni vára után kutatva sikerült a hegyen őskori objektumokat találni a szakembereknek.)
- ⁸⁴ Pór Antal, „Az Osl-nemzetiség története a 13. és 14. században,” *Turul* 8 (1890): 182.
- ⁸⁵ Noha a magas tisztségekbe jutó Cykót könnyebb idősebbnek értelmezni – s amennyiben személye azonos az 1323-ban szereplő Péterrel, akkor jóval korábbi első szereplése is –, a rezidencia kérdése révén ez mégis megkérdőjelezhető. A szokásjognak megfelelően az apai házat mindig a legkisebb fiú örökölte, a régészeti feltárások alapján pedig épp az 1340-50-es évekre tehető a kúria és a szomszédos templom nagymértékű ki-, ill. művészi átépítése, melyet minden bizonnyal II. Cyko személyéhez köthetünk. Nem kizárt természetesen az sem, hogy mindezt csak János halála után – s épp ezért legalábbis 1346 után – került sor.
- ⁸⁶ MNL DL 2736
- ⁸⁷ MNL DL 3818. Rá vonatkozó további adatok: MNL DL 3175, 87096, Engel, *Magyarország világi archontológiája*, I. 474. és II. 44.
- ⁸⁸ MNL DL 4385, 5654, 6610, 77445, MNL DL 77498, MNL DL 77623, MNL DF 250970, MNL DF 275703, MNL DF 275704.
- ⁸⁹ MNL DL 5654, MNL DL 77445, MNL DL 77498
- ⁹⁰ MNL DL 77445, MNL DL 77498, MNL DL 77623, MNL DL 87096, MNL DF 269974. Feltehetően az 1370-es évek elején mindketten meghaltak, mert később nem hallani róluk.
- ⁹¹ MNL DL 6610, 8469, 9762, 77445, 77623, MNL DF 269974, 275703, 275704
- ⁹² MNL DL 8469
- ⁹³ MNL DF 250970, MNL DF 275703, MNL DF 275704
- ⁹⁴ MNL DL 97862. Amennyiben személye azonos az 1323-ban *relatorként* szereplő *Petrus dictus Cyko* személyével (ld. Himfi lt. 41.=Anjou oklt. VII. 273/588), akkor már 1323-ban ifjú lovag lehetett.
- ⁹⁵ A tisztséget 1336. április 16-tól (MNL DF 248650) 1345. január 18-ig (MNL DL 3604, 32879) töltötte be.
- ⁹⁶ Ezen hivatalokat az alább felsoroltak szerint bírta: Köröszeg – 1344. július 4. - 1347. május 20. (MNL DL 3818, MNL DF 258468, MNL DF 271959, MNL DF 274060) Tapolcsány – 1346. február 5. - 1347. május 20. (MNL DL 3818, MNL DF 271959)

- Torna megye – 1347. június 25. – 1358. december 3. (MNL DL 4810, MNL DF 269 904), de a hivatal újbóli betöltése csak 1360. május 25-től ismert, így valószínű, hogy haláláig Cykó maradt az ispán. (MNL DL 64056) Nadabi Ugrin fia László viselte mindvégig a *vicecomes* tisztét.
- Borsod megye – 1348. szeptember 8. – 1359. július 4. (MNL DL 4382, MNL DL 4485, MNL DL 89311, MNL DL 91194, MNL DL 96371, Wenzel/1875 314-16/266/H) Ebben a megyében 1351-ben említik Gergely nevű alispánját (MNL DL 89311), majd 1354 és 1359 közt Rechki Miklós volt a *vicecomes*. (MNL DL 91194, MNL DL 96371)
- magister tavernicorum reginalium* – 1356. október 13-án említve. (MNL DL 4629)
- ⁹⁷ MNL DL 34102, MNL DL 34103
- ⁹⁸ Engel, *Magyarország világi archontológiája*, I. 37.
- ⁹⁹ MNL DF 268908
- ¹⁰⁰ MNL DL 96371
- ¹⁰¹ Tade Smičiklas, szerk. *Codex Diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* (Zagreb: Tisak Dioničke tiskare, 1914), XII. 604.
- ¹⁰² Pl. MNL DL 308, MNL DL 431, MNL DL 3941, MNL DL 4454, MNL DL 4553, MNL DL 4599, MNL DL 4683, MNL DL 4713, MNL DL 34102, MNL DL 34103, MNL DF 268908
- ¹⁰³ Pl. MNL DL 67(=MNL DF 264810), MNL DL 4504, MNL DL 4629, MNL DL 22480
- ¹⁰⁴ MNL DL 4485
- ¹⁰⁵ MNL DF 279300
- ¹⁰⁶ MNL DL 65761
- ¹⁰⁷ Romhani Gergely *viceiudex* 1353. augusztus 20-án szerepel. (MNL DL 68092) Ugyanez a személy mint *vicegerens* tűnik fel 1355. március 29-én. (MNL DL 4504) *Magister Laurentius protonotarius* 1358-ban tevékenykedett. (MNL DL 4752, MNL DF 264726)
- ¹⁰⁸ A fő ellenségnek tartott Durazzói Károlyt ugyanott végzik ki, ahol a szerencsétlen sorsú András herceget meggyilkolták. Egyes források szerint a kivégzést (lefejezést) az a Becsei Vesszős hajtotta végre, akinek szintén feküdtek birtokai a pomázi határban: Domanovszky Sándor, „A Dubniczai krónika,” *Századok* 33 (1899): 419; *Küküllei János és a névtelen minorita krónikája* (Budapest: M. Helikon, 1960), 90.; Pór Antal, *Nagy Lajos 1326-1382* (Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1892), 162.
- ¹⁰⁹ *Küküllei János és a névtelen minorita krónikája*, 91; Dékányi Kálmán, *Küküllei János / Nagy Lajos király viselt dolgairól* (Brassó: Brassói Lapok, 1906), 119.
- ¹¹⁰ Pór, *Nagy Lajos*, 163.
- ¹¹¹ Wenzel Gusztáv, *Magyar diplomáciai emlékek az Anjou-korból II.* (Budapest: A Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága, 1875), 314-16/266/H; Pór, *Nagy Lajos*, 205-206.
- ¹¹² *Ecclesiam sancti Nicolai in Pomis, Vesprimiensis diocesis, in eiusdem sancti et quatuor precipuis beate Marie virginis, et dedicationis ipsius ecclesie festivitibus et per festivitatum earundem octavas visitaverint annuatim, illas dare dignemini indulgentias, que vestre placuerint sanctitati.* (*Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis 2.* (Budapest: Római Magyar Történelmi Intézet, 1898), 140.)
- ¹¹³ További oklevelek: MNL DL 3175, 3548, 4385, 4389, 4390, 4719, 4803, 4806, 5654, 6610, 8469, 35863, 41310, 43227, 50027, 56872, 58534, 58535, 61194, 64711, 69963, 76915, 77222, 77623, 79204, 80600, 87096, 87190, 87338, 88043, 99577, 99567, MNL DF 230107, 230171, 230215, 230217, 233687, 248541, 249581, 252036, 256757, 267984, 267998, 281841, 286775, 290206, 290207; Smičiklas, *Codex Diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, XII. 343-345/258, 364-366/275, 388-390/291, 511-513/393, XIII. 112-122/79.
- ¹¹⁴ Fügedi Erik, „A középkori Magyarország történelmi demográfiaja,” *KSH Népeségtudományi Kutató Intézet Történelmi Demográfiai Füzet* 10 (1992): 30.
- ¹¹⁵ Ez egyben bizonyítja azt is, hogy II. Cyko legkésőbb 1330 körül már nős ember volt. A gyerekek közt felsejlik nagy körülönség egyébként azt sem zárja ki, hogy II. Cykónak élete során nem csak egy felesége volt.
- ¹¹⁶ MNL DL 3818 – 1346. február 5-én történik mindez.
- ¹¹⁷ MNL DL 5654. A forrásban együtt szerepel unokatestvéreivel, I. Lászlóval és II. Miklóssal.
- ¹¹⁸ MNL DL 6610. II. Cyko korábban feltételezett harmadik fia nem valós személy, csak Bakács István téves oklevél-olvasata hívta életre: a rövidítéssel leírt *parte* szót valamilyen megfontolásból *Peter*-ként oldotta fel (mellyel egyébként nem kapni maradéktalanul értelmes mondatot). Bakács István. „Iratok Pest megye történetéhez, 1002-1437,” *Pest megye múltjából* 5 (1982): 238/840; az eredetit ld. MNL DL 5654). Mivel más forrás nem említi ilyen nevű személyt, ezt a Pétert nem létezőnek kell tekinteni.
- ¹¹⁹ MNL DF 210597
- ¹²⁰ MNL DL 8469
- ¹²¹ MNL DL 8691 - Sárkány Dominic bán özvegye húsz lovat hagy örökül Katalinra.
- ¹²² MNL DL 86258
- ¹²³ Pór, „Az Osl-nemzetség története a 13. és 14. században,” 153-200; Pór Antal, *Az Osl-nemzetség története a 13. és 14. században*, (Budapest: n.a., 1891), 25-33; Belitzky János, *Sopron vármegye története I.* (Budapest: Stephaneum Nyomda, 1938), 690-696; Pór, *Nagy Lajos*, 29.
- ¹²⁴ Hógyész, Csehi, Mindszent és Németi (MNL DL 43227, MNL DL 86258). Ugyanakkor ismerünk egy Osl nembe tartozó Szemenyei Csikó Miklóst 1384-ből, akinek Sopron megyében volt birtoka. Wertner Mór, „Újabb nemzetségi kutatások,” *Turul* 26 (1908): 135. Hogy személye azonos-e a pomázi Cykó család II. Miklósával, arra nincs adat, de nem zárható ki bizonyossággal.
- ¹²⁵ MNL DL 3652
- ¹²⁶ MNL DL 5654, MNL DL 77498, MNL DL 77623, MNL DF 238589. A perekben gyakran szerepel közösen unokaöccsével, II. Jánossal, ami a Cykók birtokainak még mindig közös birtoklására utalhat. MNL DL 6610, MNL DL 77445, MNL DL 7962, MNL DL 8469. További Ferencre vonatkozó oklevelek még: MNL DL 8691, 70826, 79204, 79244, 87817, 87856, 88043, MNL DF 210597, 220635, 278399.
- ¹²⁷ MNL DL 6610. Az évszám egyben felhívja a figyelmet, hogy István meglehetősen kései gyereke lehetett apjának, aki ekkor már pontosan húsz éve halott volt.
- ¹²⁸ Körmeny Kinga, „Literátusok, magiszterek, doktorok az esztergomi káptalanban,” *Művelődéstörténeti tanulmányok a magyar középkorról* (Budapest: Gondolat Kiadó, 1986). Ez újabb adalék ahhoz a feltételezéshez, hogy a Cyko család tagjai az írás-olvasáson túl is rendelkezettek bizonyos tanulóssal szerzett tudással.
- ¹²⁹ MNL DL 201030, MNL DL 238219
- ¹³⁰ Engel, *Magyarország világi archontológiája*, II. 44.
- ¹³¹ MNL DL 7264; Kandra Kabos, „Az egri püspökök pecsétjei,” *Turul* 11 (1893): 135; *A Pallas Nagy Lexikona*, 4. „Csikó”; Schmitth Miklós, *Episcopi Agrienses 1.* (Tyrnaviae: n.a., 1768), 371-81; Engel, *Magyarország világi archontológiája*, I. 68. Elég gyakran előfordult egyébként, hogy az egri püspök korábban a váradi káptalanban tevékenykedett.
- ¹³² Pl. MNL DL 7264, MNL DL 50045, MNL DL 50048, MNL DF 281701
- ¹³³ MNL DL 53075, MNL DF 209923, MNL DF 210597
- ¹³⁴ MNL DL 42859, MNL DL 70826, MNL DF 278399
- ¹³⁵ Cyko István IX. Bonifác pápához fordult levélben, felajánlva neki saját püspökségét, azaz, hogy a pápa vegye közvetlen fennhatósága alá azt. *Monumenta Vaticana Hungariae* (Budapest: Szent István Társulat, 1894-91), I/4, 91/126 és 127. Mivel a pápa kedvező választ adott, az esztergomi érsek élénken tiltakozott. (Leges eccl. III. 336-43/79; *A Pallas Nagy Lexikona*, 4. „Csikó”

- ¹³⁶ MNL DL 47727: 1399. december 30-án egy Miklós név is felbukkan (Leges eccl, III, 334-36/78), mivel azonban ilyen névvel máshol nem találkozni egri püspökként, itt Bathyány Ignác téves interpretációjáról vagy – és ez talán a valószínűbb – egy hamisítványról lehet szó. (További Istvánra vonatkozó oklevelek: MNL DL 90937, MNL DF250435, 269974, 281701, *Monumenta Vaticana Hungariae*, I/4. 97-98/134, 256-59/318, 385-86/446.)
- ¹³⁷ MNL DL 87817. Ennek a Lászlónak a nagyapja az a Becsei Csata fia Imre fia Töttös volt, akinek Vesszős nevű testvére II. Cykóval együtt járt Nápolyban a hadjáraton.
- ¹³⁸ MNL DL 87856
- ¹³⁹ MNL DL 79472
- ¹⁴⁰ Engel, *Magyarország világi archontológiája*, II. 247.
- ¹⁴¹ MNL DL 87817, MNL DL 87856
- ¹⁴² MNL DL 87817, MNL DL 87856
- ¹⁴³ *Zsigmond kori oklevéltár II.*, 4517; MNL DL 30421
- ¹⁴⁴ Engel Pál, Lővei Pál és Varga Livia, „Főnemesi sírkövek a Zsigmond kori Magyarországon,” *Művelődéstörténeti tanulmányok a magyar középkorról* (Budapest: Gondolat Kiadó, 1986), 204-207.
- ¹⁴⁵ 1434-ben Hédervári Lőrinc familiárisaként nagyszombati alkapitány, 1440-ben budai alvárnagy, majd 1444-ben Hunyadi János familiárisaként székely alispán. 1444-ben halt meg. Engel, *Magyarország világi archontológiája*, II. 36.
- ¹⁴⁶ MNL DL 87817, MNL DL 87856, illetve csak Zsuzsannára - MNL DL 10325
- ¹⁴⁷ MNL DL 43227, MNL DL 86258, MNL DL 87817, MNL DL 87856, MNL DF 220635
- ¹⁴⁸ MNL DL 79472. Minden valószínűség szerint még ebben az évben meg is halt. MNL DL 70826, MNL DF 278399
- ¹⁴⁹ MNL DL 79204, MNL DL 79244, MNL DL 79472
- ¹⁵⁰ A rá vonatkozó oklevelek még: MNL DL 12253, 70826, 78834, 80417, 80432, 80535, 80600, 88043, 88258, MNL DF 278399. Legkésőbb 1437-ben halt meg.
- ¹⁵¹ MNL DL 8469, MNL DF 287045
- ¹⁵² MNL DF 287045, Engel, *Magyarország világi archontológiája*, I. 494 és II. 44.
- ¹⁵³ Mindenképp még 1409 előtt, mivel a család tagjainak felsorolásában akkor már nem szerepel.
- ¹⁵⁴ MNL DF 8469
- ¹⁵⁵ E két férfiú édestestvéri mivoltára egyébként forrás is utal – *Johanne Cykow et Stephano fratre eius carnali* (MNL DL 70826, MNL DF 278399) – ami csak tovább erősíti II. Ferenc egynél több feleségének lehetőségét. (A nejek száma persze lehetett kettőnél több is.)
- ¹⁵⁶ MNL DL 8691, 86258
- ¹⁵⁷ MNL DL 87856
- ¹⁵⁸ E kérdésben nyújtott segítségéért külön is köszönetet szeretnék mondani a néhai Vajay Szabolcsnak.
- ¹⁵⁹ Varjú Elemér szerint a két pecsétet ugyanaz a személy készítette. Varjú Elemér, „Czimertani és sphragistikai emlékek az ezredéves országos kiállításon” *Turul* 14 (1896): 149/II.
- ¹⁶⁰ Bodor Imre, *A középkori Magyarország főpapi pecsétjei a M.T.A. Művészettörténeti Kutatócsoportjának pecsétmásolat-gyűjteménye alapján*, (Budapest: MTA Művészettörténeti Kutató Csoport, 1981), 12.
- ¹⁶¹ Kandra, „Az egri püspökök pecsétjei,” 135. Az egri püspök persze már hivatalból is ide tartozott.
- ¹⁶² Rajta kívül pedig Engel Pálnak és Lővei Pálnak. Lővei Pál a bécsi Haus-, Hof- und Staatsarchivban folytatott kutatásai során bukkant a másik kettőnél jobban látható, élesebb körvonalakkal rendelkező pecsétre. Az erről készített rajz és cédula rendelkezésemre bocsátását ezúton is külön köszönöm.
- ¹⁶³ Ennek tudatában nézve az egri pecsétet, már jól kivehető a koronás-szamárfüles fej, s látható a pecsétről készült rajz félreértelmezése is. Bodor, *A középkori Magyarország főpapi pecsétjei a M.T.A. Művészettörténeti Kutatócsoportjának pecsétmásolat-gyűjteménye alapján*, 12. és Kandra, „Az egri püspökök pecsétjei,” 136.
- ¹⁶⁴ Midász phrügiai király Apollón istentől kapott szamárfüleket büntetésből, mert Pán fuvolázását szebbnek ítélte az ő lantjátékánál. Midász hosszú hajával eltakarta a füleket, de borbélyja felfedezte azokat, s egy ideig egyedülként őrizte titkát. Nem bírván azonban magában tartani, egy gödörbe suttogta a látottakat, amit a gödör felett kinövő nádas világgá kürtölt. Szegény borbély halállal lakolt azért, mert nem bírta megtartani uralkodójáról szerzett bizalmas információját. Talán erre utal Midász alakja is a Cykók pecsétjén (s elképzelhető, hogy nem maguk választották, hanem a király): tudtok mindent rólam, de ne feledjétek, ezek az információk nem publikusak!
- ¹⁶⁵ MNL DL 17261, MNL DF 237671
- ¹⁶⁶ MNL DL 14115
- ¹⁶⁷ MNL DL 16506, MNL DL 16507, MNL DL 16661, MNL DL 81053, MNL DL 81159, MNL DL 88258, MNL DF 237671. További Sandrinra vonatkozó adatok: MNL DL 16262, 80600, MNL DF 282750, Engel, *Magyarország világi archontológiája*, I. 515 és II. 44.
- ¹⁶⁸ MNL DL 16919, MNL DL 17470, MNL DL 17471, MNL DL 17472 - Ugyanakkor használta a szokásos „Pomázi” előnevet is. (MNL DL 17261, MNL DL 17636.) További okleveles említései: MNL DL 16815, 99731, 107252, 107264, MNL DF 210428, 282750; Nagy Imre, szerk. *Sopron vármegye története. Oklevéltár (1412-1653) 2.* (Sopron: Sopron Vármegye Közönsége, 1891), 578-582/357; Bártfai Szabó László, „Proscriptio I Mátyás király korából,” *Turul* 23 (1905): 65.
- ¹⁶⁹ Talán ő az a János is, akire egy meglehetősen homályos adat és pár régészeti forrás is vonatkoztatható. Egy közlebről nem ismeret személy Várday Ferenc erdélyi püspöknek küldött – állítólag 16. századi – levélben egy alkímista könyvet ajánl fel a püspöknek, mely könyv egykor Czyko János tulajdona volt: Szathmáry László, *Magyar Alkímisták* (Budapest: Természettudományi Társ., 1926-28), 358-359. Az utalás alapján feltételezhető az is, hogy a nevezett Czyko János alkímista mivolta – legalábbis a „szakmán” belül – köztudott volt. Ez az önmagában csak érdekes adat akkor kap igazán létalapot, ha hozzátesszük: a pomázi rezidencia feltárásakor a fő lakóépület pincéjének aljzatába ássott gödrökből olvasztó téglék kerültek elő. Hogy valóban folyt-e alkímista tevékenység Pomázon, s hogy azt épp IV. János végezte-e, természetesen nem igazolható ennyi adat alapján, de erősen valószínűsíthető. Bálintra vonatkozóan: MNL DF 210428, MNL DF 237671
- ¹⁷⁰ Gáspárra és Menyhéltre vonatkozóan: MNL DL 17, MNL DL 18, MNL DL 106100, MNL DL 107264, MNL DL 107252
- ¹⁷¹ MNL DL 106083/218-220; Óbudai Kálmán és Óbudai Porkoláb András egyaránt városi polgárok lehettek, esetleg a kisnemesek közé tartozhattak. Nagy, *Sopron vármegye története. Oklevéltár (1412-1653) 2.* 578-582/357.
- ¹⁷² Báthi előnévvel rá vonatkozóan MNL DL 17, 18, 22895, 59761; 106083/83, 85, 211-12, 218-220, 400-1, 478-79, 553, 605-6, 787, 791; MNL DL 106100, 107252, 107264; Nagy, Sopron 2, 578-581/357.
- ¹⁷³ Kőszeghi Sándor, *Nemes családok Pest vármegyében* (Budapest: Hungaria Könyvnyomda, 1899), 72.
- ¹⁷⁴ MNL DL 106083/218-220, 478-479, 787 és 791.
- ¹⁷⁵ MNL DL 22895, 106083/83, 85, 211-12, 218-220, 233-234, 400-401, 478-479, 553, 605-606, 787, 791.
- ¹⁷⁶ A rájuk, valamint általában a 16. századi személyekre vonatkozóan köszönettel tartozom Kubinyi András egykori professzoromnak, aki felhívta figyelmemet számos ide vonatkozó oklevélre.
- ¹⁷⁷ Rájuk vonatkozóan MNL DL 106083/218-220, 478-479.
- ¹⁷⁸ MNL DL 106083/218-20, Nagy, Sopron 2, 578-81/357.
- ¹⁷⁹ MNL DL 106083/478-479

- ¹⁸¹ 106083/400-401
- ¹⁸² Persze az sem kizárt, hogy Anna és Gáspár csakugyan hat leányt nemzett.
- ¹⁸³ MNL DL 106083/400-401.
- ¹⁸⁴ Két további Cyko szerepel a kései (16. századi) forrásokban, ezek családi kapcsolatai viszont egyáltalán nem ismertek. Tarchai Chyko István (1504-ben említve - MNL DL 21246) és Farnosi Czyko Simon (1523-ban említik - MNL DL 30348) tartozhatott az itt tárgyalt Cykókhoz is, erre azonban nincs semmi közelebbi utalás.
- ¹⁸⁵ Vele már Temes megyében is szomszédok voltak. (MNL DL 60020)
- ¹⁸⁶ MNL DL 59761. Egyébként az 1418-as levélben szereplő *domum nostram Pomaz* utalás mellett ez a másik forrás hely, mely a Klissza dombon megásott nemesi lakhelyre vonatkoztatható. A *curia* szót pedig csak itt, ebben az egyetlen esetben használják. Meg kell azonban jegyezni, hogy a későbbi oklevelek tanúsága szerint a birtokcsere nem biztos, hogy a valóságban is lezajlott.
- ¹⁸⁷ Szentendrei Ferenczy Múzeum, adattár, 785-73, 10; Radvánszky Béla és Závodszyky Levente, *A Héderváry-család oklevéltára, 1.* (Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1909), 1. 529.
- ¹⁸⁸ Gárdonyi Albert, „Óbuda és környéke a középkorban,” *Budapest Régiségei* 14 (1945): 586.
- ¹⁸⁹ A díszes faragott kövek, a feliratok, a festett üveges ablakok, az importált és a magyar díszkerámia, az evővilla korai használata, a fegyverek és páncélok, a díszes ruha- veretek, a fűtéstechnika (a mindig a legújabb “divat” szerint átépített cserépkályhák), a lakhely kiszolgáló szárnya mind egy kényelmes, luxust és presztízst mutató életet sugallnak e lakhelyen. Mint lovagok, valódi lovagi kultúrában éltek (beleértve a lovagi tornákon való részvételre utaló leleteket), egyben közel annak magyarországi kisugárzó központjához, a királyi udvarhoz. Megjegyzendőnek tartom még a számos veretet és kapcsot, melyek nagyobb számú könyv egykori meglétére utalnak. Ez is
- eggyel több adalék a család viszonylag magasabb műveltségi szintjére, melynek okai és következményei egyaránt a család történetében kereshetők. Virágos, *Noble Residences in the Middle Ages: Pomáz and Its Owners (a case study)*, Passim.
- ¹⁹⁰ A korábbi dinasztiaaváltáskor folytatott jó politikának, úgy tűnik, itt nyoma sincs. Zsigmond új kormányzati politikájából a Cykók teljesen kiszorultak, s ennek el kellett viselni társadalmi következményeit is.
- ¹⁹¹ Engel Pál, *A nemesi társadalom a középkori Ung megyében. Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok 25.* (Budapest: Gondolat Kiadó, 1998). A nemességnek az e műben kirajzolódó két felső rétege.
- ¹⁹² Engel, *A nemesi társadalom*, 109-115.
- ¹⁹³ Cyko mint egyszerű lovag kezdte, majd *castellanus, comes*, és végül a kormányzat tagja lett. Fia még megmaradt ezen a szinten az egri püspöki szék megszerzése révén.
- ¹⁹⁴ Itt újra szeretném leszögezni az általam már számos fórumon hangoztatott tény, miszerint a pomázi nemesi rezidencia nem volt erődítve. Teszem ezt azért, mert pusztán csak a feltárások révén kibontakozott alaprajzra rátekintve kutatóink még mindig szeretik sommásan levonni a következtetést: erődített udvarház. Jó példa erre Tolnai Gergely nem is olyan régi művében a számos, egyébként forráshellyel egyszer sem alátámasztott utalás: “... erődített udvarházzal. Gondolok itt Pomáz-Klisszára ... Egyik helyen sem merül fel kétely, az udvarházat ... természetesen mindenhol erődítettnek veszik.” Tolnai Gergely, *Templomvárak, erődtemplomok Magyarországon. Az Esztergomi Vármúzeum Füzetei 1* (Esztergom: n.a., 2001), 8-9. A 9. oldalon szereplő klissza-dombi feltárások alapján készült összesítő alaprajznál ráadásul szintén hiányzik a forrás megadása. Jelen ismereteink szerint a Cykóknak tehát nem volt erődített épület a birtokában sem itt, sem máshol.
- ¹⁹⁵ A forrásokból ugyan nem derül ki világosan, hogy vesztettek-e javakat, a társadalmi süllyedés azonban feltételezi ezt.